

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**VÍCESLOVNÁ TERMINOLOGICKÁ
POJMENOVÁNÍ V EKONOMICKÉ SFÉŘE
(SROVNÁVACÍ RUSKO-ČESKÝ PLÁN)**

magisterská diplomová práce

VYPRACOVALA: Bc. Jarmila Ocásková

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. PhDr. Eva Vysloužilová, CSc.

2010

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité prameny.

V Olomouci, 30. dubna 2010

Děkuji Doc. PhDr. Evě Vysloužilové, CSc. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

OBSAH

1. ÚVOD.....	2
2. TEORETICKÁ ČÁST.....	4
2.1 ODBORNÝ STYL	4
2.2 TERMINOLOGIE A TERMÍN	6
2.2.1 VLASTNOSTI TERMÍNŮ	8
2.3 PROFESIONALISMY	11
2.4 ČESKÁ A RUSKÁ EKONOMICKÁ TERMINOLOGIE NA PŘELOMU TISÍCILETÍ.....	14
2.5 VZNIK TERMÍNŮ	16
2.5.1 VZNIK TERMÍNŮ MORFOLOGICKY.....	17
2.5.1.1 DERIVACE	17
2.5.1.2 KOMPOZICE	19
2.5.1.2.1 APOZIČNÍ KOMPOZITA.....	20
2.5.1.3 ABREVIACE.....	21
2.5.2. TVORBA TERMÍNŮ SYNTAKTICKY.....	22
2.5.3 TVORBA TERMÍNŮ SÉMANTICKY.....	23
2.5.3.1 ZPŘESŇOVÁNÍ VÝZNAMU SLOV Z BĚŽNÉHO SDĚLOVACÍHO JAZYKA	23
2.5.3.2 METAFORICKÝM A METONYMICKÝM PŘENÁŠENÍM VÝZNAMŮ SLOV	23
2.5.4 PŘEJÍMÁNÍ SLOV Z CIZÍCH JAZYKŮ.....	25
2.6 DETERMINOLOGIZACE	27
2.7 PŘEKLAD TERMÍNŮ	29
3. PRAKTICKÁ ČÁST	32
3.1 LEXIKALIZOVANÁ SPOJENÍ A VÍCESLOVNÉ TERMÍNY.....	32
3.2 MODEL Y EKONOMICKÝCH VÍCESLOVNÝCH TERMÍNŮ V RUŠTINĚ	38
3.2.1 Model A (<i>Adjektivum + substantivum</i>).....	40
3.2.2 Model B (<i>Substantivum+substantivum</i>)	41
3.2.3 Model C (<i>Nekongruentní vazby předložkové</i>)	42
3.2.4 Model D (<i>Univerbizovaná spojení v ruštině</i>).....	46
4. SHRNU TÍ	48
5. ZÁVĚR	52
6. PE3IOME	53
7. GLOSÁŘ	59
8. BIBLIOGRAFIE.....	75
9. PŘÍLOHY	78
9.1 ČESKÝ VÝKLADOVÝ SLOVNÍK	78
9.2 RUSKÝ VÝKLADOVÝ SLOVNÍK.....	81

1. ÚVOD

V současné době je ekonomie vědou, která se dostala na výsluní všeobecného zájmu rychlostí úměrnou technologickému pokroku 21. století. Náš každodenní život je ovlivněn působením ekonomických jevů. Jejich znalost, chápání souvislostí a realizace v praxi nám umožňují snadnější uplatnění v pracovním životě, napomáhají strategickému rozhodování a dovednosti řízení jak lidských tak i materiálních zdrojů. Ekonomické vzdělání je považováno za jeden ze základních kamenů všeobecného přehledu každého z nás. Není pouze výsadou profesionálních ekonomů či manažerů. Bez ekonomického myšlení by člověk stěží dokázal efektivně spravovat svoji domácnost a čelit silné konkurenci na trhu práce.

Dalším předpokladem úspěchu je znalost cizích jazyků. Tyto znalosti nám otevírají cestu k poznání nových kultur a také nám dávají šanci uplatnit se na širším pracovním trhu. Pro podnikatele je znalost cizích jazyků nepostradatelným klíčem k obstání v nových celosvětových ekonomických podmínkách.

Dnes a denně se setkáváme s terminologickým pojmenováním z oblasti finanční, obchodní či jiné ekonomické sféry. Informace nacházíme v podobě psané v denním tisku, v tištěných periodikách, na internetu, v podobě mluveného slova prostřednictvím televize a rozhlasu nebo prostřednictvím osobního kontaktu. Proto je nezbytné osvojení těchto termínů. V současném globalizovaném světě se tato nutnost přestává týkat pouze našeho mateřského jazyka, ale také minimálně jednoho ze světových jazyků. Tato diplomová práce je zaměřena na porovnání českého a ruského víceslovného terminologického pojmenování z ekonomické oblasti.

Stále více roste potřeba výměny odborných informací mezi českou a ruskou společností. V oblasti ekonomické se to týká především obchodních kontaktů na výstavách a veletrzích, vládou ČR organizované návštěvy českých podnikatelů ruského podnikatelského prostředí a následná výpomoc s navazováním obchodních vztahů aj. Za posledních 10 let se zvýšil jak počet podniků obchodujících s RF tak počet rusky mluvících podnikatelů v ČR. Je třeba si také uvědomit, že obchod v Rusku je postaven na osobním kontaktu, s čímž souvisí dobrá znalost ruského jazyka včetně znalosti ekonomické terminologie.

Cílem této diplomové práce je vytvoření rusko-českého glosáře ekonomických víceslovných terminologických pojmenování, na jehož základě budou vytvořeny modely ruských víceslovných termínů. Pokusíme se provést komplexní analýzu lexikálního

materiálu a dospět k určitým závěrům. Naším prvotním cílem je odůvodnit zařazení víceslovných spojení mezi termíny. Budeme se opírat o výsledky bádání o termínech z pohledu lingvistiky a budeme akceptovat názory významných českých a ruských lingvistů a lexikografů.

Práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části seznámíme čtenáře s tím, co je to terminologie a termín, kde se s termíny nejčastěji setkáváme. Samostatná kapitola bude věnována změnám, které proběhly v české a ruské terminologii na přelomu tisíciletí, a procesům terminologizace a determinologizace. V praktické části se zamyslíme nad tím, proč se několikaslovné spojení stává termínem. S tím souvisí naše snaha najít pomyslnou hranici mezi lexikalizovaným spojením a víceslovným termínem. Následně analyzujeme modely ruských víceslovných terminologických pojmenování, okrajově se dotkneme problému překladu termínů. Zároveň bude vytvořen rusko-český glosář ekonomických termínů. Soustředíme se převážně na finanční a burzovní terminologii. Zdrojem informací pro výsledný glosář bude excerpce z ruských a českých vědeckých textů, výkladových a překladových slovníků a také z textů z oblasti publicistického stylu.

Rádi bychom, aby se práce stala dalším malým příspěvkem k problematice víceslovných terminologických pojmenování v současné ruštině a češtině.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 ODBORNÝ STYL

Odborný styl je jedním z funkčních stylů ruského i českého jazyka. V klasické stylové klasifikaci se v odborné oblasti odděluje styl ryze vědecký od stylu populárně vědeckého. Ten přispívá k popularizaci vědeckého bádání, seznamuje širší veřejnost s výsledky vědecké práce. Texty tohoto stylu jsou tedy podány poutavou, zajímavou a i laikovi přístupnou formou. Neodborníci tak mají možnost obeznámit se s odbornou terminologií.

V posledních 20 letech se zvýšil počet lidí, kteří se zabývají vědeckým výzkumem. Přispělo k tomu rozšíření a usnadnění kontaktů mezi vědeckými institucemi a vědci v mezinárodním měřítku. Všeobecně je pořádáno více kongresů, konferencí. Setkáváme se s novými formami diskusní výměny informací prostřednictvím videokonferencí nebo workshopů, s čímž souvisí rostoucí důležitost mluvené formy komunikace. Uveřejnění mluvených vystoupení jsou teprve sekundárně publikována v psané formě. Odborná terminologie se ovšem dostává i do sféry publicistické, a to zejména tehdy, je-li adresátem odborník jiného oboru nebo laik.

„С традиционной точки зрения научный стиль языка начинается с точных слов, с терминов, заменяющих слова обыденные, бытующие в семейной среде. Однако, термины могут и вводить новые понятия“ (Bezděk, 1988, 28).

Základní funkcí odborného stylu je funkce odborného sdělení. Jde především o přesné a jasné vyjádření myšlenek, předání vědeckých poznatků a informací o nových výsledcích bádání s pomocí odborného názvosloví. Slovní zásoba odborného textu je tak tvořena kromě prvků obecných i termíny a terminologickými souslovími. Kromě složky neutrální lexiky se v odborných textech setkáváme s odbornými termíny společnými řadě oborů a specifickým názvoslovím vlastním danému oboru.

Podle Hausera (1980) můžeme v rámci jednotlivých oborů termíny rozdělit na:

- 1) pojmoslovné, které tvoří základní názvoslovnou síť, např. slovo, hláska, krychle, tečna, banka, trh, burza
- 2) popisné, které vytvářejí tzv. nomenklaturu, souhrn systematických pojmenování jevů, kterými se obor zabývá, např. volt, ampér, ohm, joule, daň, cenné papíry
- 3) technologicko-praktické

Z širšího úhlu pohledu vyčleňujeme v podsystemu terminologie termíny centrální a periferní. K centru patří termíny běžně užívané, oblast přechodu tvoří termíny víceoborové a nadoborové a periferní jsou termíny pracovní, předběžné povahy, pomocné. Mezi oběma podsystemy probíhají procesy terminologizace a determinologizace. Více se o těchto procesech zmiňujeme v kapitole o aktivních jazykových procesech.

Typickým rysem odborného stylu řeči je jeho jmenný charakter, tzn. převládající množství substantiv a adjektiv. Ve výpovědi se uplatňuje snaha o úplnost, neeliptičnost výpovědi s velkým výskytem předložek, ukazovacích zájmen, částic, příslovcí, vsuvek a upřesňujících výrazů. Časté jsou polovětné vazby. Typická je syntaktická standardizace, objektivní slovosled, vysoká frekvence pasíva a neosobní vyjádření.

Odborný styl se vyznačuje logičností, přesností, jednoznačností. To vše jsou vlastnosti, které by měly splňovat i správné termíny a terminologická sousloví.

Odborníci, kteří se zabývají jazykovými styly, došli k závěru, že nejzřetelnějším znakem odlišujícím odborný styl od ostatních jazykových stylů je slovní zásoba. A právě o odborné slovní zásobě pojednává naše práce.

2.2 TERMINOLOGIE A TERMÍN

Terminologie je nauka o termínech a o jejich místě v systému daného jazyka. Terminologií také nazýváme soustavu termínů z určitého oboru, tzn. odborné názvosloví, se kterým se setkáváme téměř ve všech oblastech lidské činnosti. Znalost terminologie je nezbytná pro správné chápání sdělovaných informací a pro jejich překlad či pohotové tlumočení do druhého jazyka. Na rozdíl od neoborné slovní zásoby, pro porozumění odborné terminologie je potřeba, aby se příjemce orientoval v daném oboru či jej důkladně znal. Přesný význam termínů v některých oborech zná jen odborník. Jedná se například o medicínu, biologii, chemii apod.

Termín je vysoce autonomní jazyková jednotka. Podle Poštolkové B. (1983) za termín považujeme pojmenování pojmu v systému pojmů některého vědního nebo technického oboru. Termíny jsou zpravidla jednoznačné, můžeme je užívat i izolovaně. Pojmový charakter významu termínu se projevuje v tom, že jej lze vyjádřit definicí a že není ovlivněn kontextem. Termín je sám o sobě zřetelný a přesný. P. Hauser dospěl k definici, že „termín je lexikální jednotka sloužící odbornému vyjadřování s přesným, zpravidla pojmovým významem, ve svém oboru jednoznačná, ustálená a normalizovaná bez vedlejších příznaků citových“ (Hauser, 1980, 35).

Nejčastěji termíny užíváme jako pojmenovací jednotky jen v rámci jednoho oboru. Jen výjimečně se užívá týchž podob termínů v různých vědních nebo praktických odvětvích. Jsou to tzv. **terminologická homonyma**, slova souzvučná, která mají jiný etymologický původ nebo je jejich význam v současném jazyce velmi vzdálený. Podobnost terminologických homonym je čistě náhodná, jejich významy se nedají odvodit jeden od druhého jako při polysémii (*křídlo letadla, křídlo ptáka*). Například *реакция* – v chemii, v politice; *redukce* – ve filosofii, v oblasti práva, ve fonetice. Polanský (1978) užívá pro proces mezioborového pronikání odborného názvosloví termín reterminologizace.

Termínem mohou být slova, která byla vytvořena speciálně pro potřebu daného oboru nebo slova, jejichž terminologický význam se v daném oboru zúžil (karta – platební karta). Jedním z hlavních rysů termínu je ostřeji ohraničený význam ve srovnání s významem pojmenování z jiných vrstev slovní zásoby. Ideální termín nemá být jakýmkoliv pojmenováním pojmu, ale takovým, které by s maximální přesností odráželo obsah pojmenovávaného pojmu, aby termín kromě své funkce pojmenovavací mohl zároveň plnit i funkci vymežovací. Proto se za skutečný vědecký termín považuje jen

takový, při jehož tvoření byly za motivační základ vzaty podstatné vlastnosti pojmenovávaného pojmu (Poštolková, 1983,73).

Terminologie se ve všech národních jazycích řídí názvoslovnými normami. Bere v úvahu jazyková hlediska a poznatky logiky. Pro tvorbu termínů v určitých oborech existuje jednotný systém slovotvorných přípon. Jde například o pojmenování kyselin: kyselina chlorná = chlornan draselný. Svůj systém vytváření názvosloví má i biologie. Podle jazykové utvářenosti názvu můžeme poznat, zda jde o název řádu, název čeledi atd. Pravidla vytváření podobného systémového odborného názvosloví lze ale aplikovat jen v oblastech, které nejsou příliš proměnlivé a pohyblivé. „Při větší proměnlivosti zkoumaných jevů nelze vytvořit trvale ustálený systém poznatků a pojmů, a proto nemůže ani názvosloví tvořit ucelenou soustavu“ (Poštolková, 1983, 12). Na základě našeho glosáře musíme konstatovat, že do dnešních dnů není vypracována terminologická soustava v oblasti ekonomie. Jde o obor, který se neustále vyvíjí.

V oblasti odborného názvosloví můžeme pozorovat tendence týkající se sjednocování odborných názvů v rozsahu celého oboru či několika oborů, o koordinaci terminologie příbuzných oborů a o ustalování takto vzniklých názvoslovných souborů. V některých oblastech tak mluvíme o normalizaci terminologie.

V odborných slovnících převládají substantivní termíny. Důvodem je jedna ze základních funkcí termínu - funkce pojmenovací. Pro tento účel je použití substantiva považováno za nejvhodnější. Verba, adjektiva či jiné slovní druhy jsou v terminologických slovnících zastoupeny ve velmi malém množství. Převaha substantiv není náhodná, podle názorů odborníků se nejlépe zpracovávají jako slovníková hesla a nejsnáze se k nim vytvářejí příslušné definice. Řada odborníků pochybuje o terminologických verbech, jelikož se jedná buď o slova odvozená od substantivních termínů nebo tato verba plní ve větším rozsahu funkci spojovací než funkci pojmenovací. „Глаголы-термины не столько определяют, сколько связывают логический предикат с его аргументами“ (Bezděk, 1988, 33). Tato verba často doprovázejí termíny a vznikají tak složená terminologická pojmenování. Např. свёртывать производство - redukovat výrobu. Oblast terminologických verb je určitě těžištěm pro vědecké bádání v budoucnosti. V ruštině jsou bezedným zdrojem při tvorbě termínů přídavná jména slovesná. Např. товаропроводящая сеть - distribuční síť. Platnost termínů mají také adverbia. Např. ve sportovní terminologii: лежмо, скрѣмо, сножмо.

2.2.1 VLASTNOSTI TERMÍNŮ

Termín jako specifický jazykový znak se od ne odborných slov liší po stránce obsahové a je díky svým charakteristikám opakovaně užíván v odborných textech. Vyznačuje se dominujícím racionálně pojmovým významem. Pojem, který je termínem reprezentován, představuje nedělitelný sémantický celek a je možné jej zařadit do soustavy odborných názvů daného oboru. K základním charakteristickým rysům odborného vyjadřování patří pojmovost, intelektuálnost, absence jakéhokoliv subjektivního hodnocení a citového zabarvení.

Podle Tabanakové (2002) lze termíny charakterizovat následujícími vlastnostmi: motivovaností, jednoznačností, systémovostí. Kromě těchto vlastností Poštolková (1983) ještě deklaruje ustálenost, mezinárodnost, významovou průzračnost, přesnost a nosnost termínů. Straková (1989, 8) za správný termín považuje ten, „který je jednoznačný, nezávislý na svém jazykovém okolí (na syntagmatickém či větném kontextu), nezávislý na svém etymologickém výkladu.“ Zároveň konstatuje, že to neznamená, že by se určitých termínů, jako systém, valence, nedalo užívat v různých oborech. Hauser (1980, 32-33) definuje obecné požadavky, kterým má termín vyhovovat jako: jednoznačnost, přesnost, ustálenost, nosnost, neexpresivnost. K tomu ještě Filipec (1985, 94) dodává funkční omezenost, kterou se termíny liší od běžných spisovných lexikálních jednotek.

„Термин в отличии от других слов возникает лишь одним способом – он создается, придумывается для названия специального понятия. Сначала появляется специальное понятие, а затем находится знак для его названия. В этом смысле термин вторичен и, следовательно, по сути всегда мотивирован. Другой вопрос – степень **мотивированности**, степень «понятности» его формы“ (Tabanaková, 2002, 11). Setkáváme se však s termíny jak motivovanými tak i nemotivovanými (přejaté z jiných jazyků, např. кроссированный чек; termíny méně známých oborů, např. lata, mícha). Přednost motivovanosti je v opisnosti a zřetelnosti, nemotivované názvy zase vyhovují pro svoji jednoznačnost a přesnost, ale je nutné si je osvojit. Masár zdůrazňuje „doležitost' kritériu motivačnej zreteľnosti, podľa ktorého sa posuzuje, či istý termín už svojou jazykovou podobou vystihuje alebo aspoň čiastočne naznačuje, čo pomenúva, resp. či jeho jazyková podoba nezastiera pomenovaný pojem a nesťažuje jeho chápanie“ (Masár, 1974, 133-134).

„Термин всегда обозначает конкретное специальное понятие и в этом смысле термин **однозначен**. В то же время можно найти несколько определений одного и

того же термина в словаре“ (Tabanaková, 2002, 12). V každém jazyce musíme počítat s možnou víceznačností (polysémií) názvů. Ta nevadí, užívá-li se téhož termínu v různých oborech s různým významem (např. slova expozice ve výstavnictví, ve fotografii a v literární vědě). Na závadu nebývají ani velmi odlišné definice termínu označujícího týž předmět objektivní reality, ale zkoumaný v různých oborech (např. řeč ve fyziologii, psychologii, v jazykovědě). „Tam, kde slova fungují jako termíny v několika oborech a jejich významy nemůžeme vysvětlit přenesením, mluvíme o terminologických homonymech, např. reakce v chemii a v politice“ (Hauser, 1980, 33). Protože je absolutně jednoznačných pojmenování v jazyce velmi málo, musíme si tak v praxi vystačit s relativní jednoznačností.

Ideálním stavem v terminologii by bylo, kdyby každý termín pojmenovával pouze jediný pojem nebo kdyby pro jeden pojem existoval vždy jen jediný název. Terminologická synonyma, která pojmenovávají jednu skutečnost několika slovy nejsou žádaná, ale existují. Někdy mohou vzbuzovat dojem, že pojmenovávají odlišné pojmy. Z různých druhů synonym se nejvíce tolerují dvojice název mezinárodní – název domácí, protože mají stylisticky odlišné kvality. Např. feedback = zpětná vazba, geografie = zeměpis. Často se můžeme setkat také s dvojicí explicitní podoba termínu – implicitní podoba termínu. Při výběru použití vhodnějšího terminologického synonyma je nutno brát v úvahu i míru **vžitosti a ustálenosti** termínů. „Ustálenost termínů musíme ovšem chápat relativně, nejde o neměnnost“ (Hauser, 1980, 34). I termíny se mění, v průběhu času již nemusí vyhovovat obsahově, nebo nemusí vyhovovat jejich forma. Nejedná se však o změny radikální.

„Всякий термин по природе своей системен в том смысле, что соотносится со специальным понятием, которое занимает жесткое место в системе специальных понятий, и в термине как бы отражен кусок понятийной системы“ (Tabanaková, 2002, 12). Při uplatňování kritéria **systemovosti** jde o snahu zachytit, respektive slovotvornými prvky vyjádřit vztahy v logickém systému pojmů dané vědy. Klasickým příkladem striktní systemovosti je např. chemická terminologie. Je ale třeba zmínit, že existuje rozdíl v systemovosti termínů tzv. exaktních věd a společenských věd. Nelze srovnávat míru systemovosti v názvech organických sloučenin, kde je systemovost bezpodmínečná a neovlivnitelná zvenčí, a např. v ekonomických termínech, kde se jedná o nejtěsnější přiblížení určitým koncepcím.

Termín musí s maximální **přesností** odrážet obsah pojmenovávaného pojmu. Při snaze o přesnost však dochází k tvoření termínů příliš popisných, dlouhých, těžkopádných

(např. vinutá krabice s hliníkovou fólií, kovovým víkem a dnem). Proto se v terminologii setkáváme s tendencí k úspornosti, která je nezbytná i pro potřeby vytvářet terminologické odvozeniny. Tuto vlastnost označujeme jako **nosnost**. Zkracovat termíny je ovšem možné jen do té míry, jak to dovolí kontext. Snaha o kondenzaci projevu nesmí vést k narušení jednoznačnosti odborného sdělení.

Aby terminologie kodifikovaná v názvoslovných normách a normativních příručkách vyhovovala kritériím spisovnosti jazykových prostředků, definuje Poštolková (1983, 81) jako další vlastnosti termínů ústrojnost (strukturnost) a úkonost (funkčnost).

Na závěr bychom se přiklonili k názoru Tabanakové, že „Термин, как и любое слово – единица языка и речи и существует и развивается по общим языковым законам. В практике языка мы чаще встречаем многозначные термины с расплывчатыми классифицирующими признаками. Однако, термин по своей природе системен и стремится к однозначности. Выражение системности, мотивированности, однозначности прямо зависит от степени упорядоченности терминологии“ (Tabanaková, 2002, 15).

2.3 PROFESIONALISMY

Problémem v odborném názvosloví jsou profesionalismy. V odborných textech se setkáváme i s pojmy, které mají znaky termínů, ale nejsou kodifikovány. Vedle kodifikovaného termínu a terminologického sousloví se objevují tzv. profesionalismy. V češtině jde o stylově neutrální pojmenování, které může mít povahu nespisovného pracovního odborného termínu, a které nemá expresivní charakter. U profesionalismů se projevuje především snaha o úspornost, krátkost výrazových prostředků, lpění na tradici určité profese a vyjádření příslušnosti k prostředí. Mnohdy vznikají profesionalismy tzv. univerbizací (zestručněním víceslovného pojmenování do výrazu jednoslovného). Např. v medicíně *jipka – jednotka intenzivní péče*. Podle Bezděka za profesionalismy považujeme: „ названия вещей, предметов, процессов, продуктов труда в том или ином ремесле. Но если ремесло перерастает в более совершенный вид производства с применением законов науки и техники, то появляются научно-экономические термины, из которых многие образовались на основе профессиональных понятий“ (Bezděk, 1967, 109). Hauser nazývá nenormalizovaná odborná slova, která se užívají v populárně odborném stylu poloterminy. Např. *baterie místo akumulátor, lampa místo elektronka* (Hauser, 1980, 38).

Encyklopedie ruského jazyka definuje profesionalismy následovně: „Профессионализмы выступают обычно как просторечные эквиваленты соответствующих по значению терминов (см.): опечатка в речи газетчиков -ляп; руль в речи шофёров - баранка; синхрофазотрон в речи физиков - кастрюля и т. п.“ (<http://ruskiyyazik.ru/740/>). Během studia materiálu o daném problému jsme se setkali s názorem, že se v ruštině profesionalismy na rozdíl od stylisticky neutrálních termínů vyznačují obrazností a expresivností. „Профессионализмы всегда экспрессивны и противопоставляются точности и стилистической нейтральности терминов“ (<http://ruskiyyazik.ru/740/>). Např. slovo *репеллент* znamená "меры по защите компании от недружественного поглощения", i když vzbuzuje obraznou asociaci «отпугивателя акул». Je ovšem otázkou, zda tomu tak je ve všech případech. K vyvození obecného závěru nám bohužel chybělo dostatečné množství ruské důvěryhodné odborné literatury.

„К профессиональной лексике относятся слова и выражения, используемые в различных сферах производства, техники, не ставшие, однако, общеупотребительными. В отличие от терминов - официальных научных

наименований специальных понятий, профессионализмы функционируют преимущественно в устной речи как "полуофициальные" слова, не имеющие строго научного характера" (Rozenal, 2002, 1). Např. dřevorubci a pilaři používají slova *горбыль (доска) - odkorek, решетник - latě, laťovina*, stolaři a tesaři pro pojmenování nástrojů používají slova *медведка, наструг, рубанок*. Jinými příklady jsou: *заруливать - из речи летчиков, шкерить - чистить рыбу, пошивать - из речи швей, расколоть - из речи юристов*. Kromě toho se některé profesionalismy odlišují od běžně užívaných slov výslovností, „а именно твердостью-мягкостью согласного звука или местом ударения, т.е. ударностью-безударностью гласного звука“. Např. *шинель* - в лит.яз. (н"), воен. (н); *полифония* - в лит.яз. ударение на предпоследний слог, муз. - на 3-й слог (Seredová, 2002, 1).

Profesionalismy, na rozdíl od všeobecně používaných ekvivalentů, slouží pro odlišení blízkých pojmů, které jsou používány v určitém druhu lidské činnosti. Díky tomu je profesionální lexika nenahraditelná, co se týče stručného a přesného vyjádření myšlenek v mluvené řeči a ve speciálních textech, určených pro odborného čtenáře. Avšak neodborníci mohou mít problém s pochopením těchto úzce specifických profesních názvů. Proto profesionalismy najdou uplatnění převážně v tisku, určeném odborníkům dané profese. Můžeme se s nimi setkat také v žurnalistice.

V češtině je nutné profesionalismy odlišit od slangových výrazů, které mívají expresivní stylové zabarvení, jako např. slova přejatá – ve zkomolené podobě. Zatímco profesionalismy mohou do vrstvy termínů pozvolna pronikat, vrstva expresivního slangu zůstává stranou. A to hlavně díky rozporu s racionálností a intelektuálností odborných projevů (Poštolková, 1983, 32). Hranice mezi profesionální mluvou a slangem však není ostře vymezená (Čechová, 1997, 45). Někteří odborníci chápou profesionalismy v širším smyslu jako součást slangu, který se dělí na profesní (má převážně sdělovací funkci) a skupinový (kromě funkce sdělovací má silné emocionální prvky). V užším smyslu potom slang odděluje od profesní mluvy (Klimeš, 1989, 57-63). Typickým znakem slangu je na rozdíl od profesní lexiky, která se hlavně snaží o výrazovou úspornost, jazyková hra. Jde o snahu mluvčích ozvláštnit spisovná pojmenování prostřednictvím tvorby synonymních pojmenování slangových s cílem dosažení příznaku určité emocionálnosti, neoficiálnosti, mimořádnosti a důvtipu. Jako slangové výrazy se běžně hodnotí ty prostředky, které jsou vázány na sociální, popř. společensko-pracovní prostředí a na skupinu uživatelů s tímto prostředím spjatých. Např. *bachař – dozorce ve věznicích, máňa - pistole* (kriminální slang),

ajznboňák – *železničář* (železničářský slang), *pajdák* – *pedagogická fakulta* (studentský slang).

Při pročítání odborných článků jsme narazili na názvy z burzovní a finanční oblasti, u kterých jsme si nebyli jisti, zda se jedná o termíny, profesionalismy nebo slang, např. *býk*, *medvěd*, *bílý rytíř*. S dotazem jsme se obrátili na AV ČR. V odpovědi nás odkázali na Encyklopedický slovník češtiny, s tím, že výše uvedené názvy určitě nelze považovat za termíny. Na základě definice slangu v již zmíněném slovníku jsme se utvrdili v tom, že profesní mluvu lze chápat v širším smyslu, potom ji řadíme ke slangu, nebo ji můžeme chápat v užším smyslu. Potom vyčleňujeme s ohledem na jazykové aspekty (užívání pojmenování bez zření ke spisovnosti, systémovosti, snahy o pojmovou diferenciaci, vztahu ke stávající terminologii oboru, komunikační funkčnost a vyjadřování expresivity) a mimojazykové aspekty (povaha a stupeň uzavřenosti prostředí, věkové a sociální složení příslušníků, faktory psychické) profesionalismy a slangismy. Z toho vyplývá, že *býk*, *medvěd* a *bílý rytíř* jsou výrazy, které patří v širším pojetí do profesního slangu a v užším pojetí spíše mezi profesionalismy.

Mezi názvy spadající do oblasti nekodifikované profesní mluvy spadají následující výrazy z finanční a burzovní oblasti: *капитал-морковка* - капитал в виде акций, которыми наделяются менеджеры, служащие компании для повышения их заинтересованности в делах и прибылях компании (dic.academic.ru); *кукиш (fík)* – označí pro termín голова и плечи (head and shoulders) - фигура теханализа, напоминающая на графике котировок линию плеч, шеи и головы человека; *деревянные* – рубли; *баксы* - доллар, *кольцо*- действия андеррайтеров по поддержанию заинтересованности инвестора в новом выпуске ценных бумаг (<http://www.finam.ru>); *волки и овцы или быки и медведи* – обозначают удачливые и побежденные игроки на бирже; *голубые фишки* - высокоприбыльные акции; *китайская стена* - обозначение действий брокерской фирмы по сохранению конфиденциальной информации (<http://www.bigdiconline.ru/137819.html>); *Bílý rytíř* - osoba nebo společnost, která zachrání jinou společnost před nechtěným převzetím jinou společností (http://finance.idnes.cz/_slovník.asp?keyword=t).

2.4 ČESKÁ A RUSKÁ EKONOMICKÁ TERMINOLOGIE NA PŘELOMU TISÍCILETÍ

Dynamicky se vyvíjející společnost s sebou přináší řadu nových výrobních metod a prostředků, zavádění nových výrobků, používání nových materiálů atd. Snad největší změny proběhly koncem 20. stol v rámci ekonomických, politických a technologických disciplín, s čímž souvisí i potřeba aktuální terminologie. Přejod od centralizovaného hospodářství k tržní ekonomice, nástup demokracie, vliv globalizace, to vše vytváří prostor pro tvorbu nových slov a názvů. Odborné názvosloví vzniká dotvářením narychlo vytvořených termínů, přetvářením starších termínů, nebo adaptováním termínů přejatých z cizích jazyků.

V současném globalizovaném světě má svoje místo internacionalizace termínů. Stále častěji jsou používány mezinárodní termíny, které usnadňují identifikaci jednotlivých pojmů. Je zde menší riziko mylné interpretace. V oblasti vytváření mezinárodních termínů jde především o slova přejatá z mrtvých klasických jazyků (latiny a řečtiny). Předností těchto termínů je stručnost, větší významová přesnost.

V ruštině se setkáváme s termínem aktivní jazykové procesy, který mimo jiné charakterizuje dynamické změny v ruské ekonomické terminologii přelomu 20. a 21. stol. (Kornejeva, 2003, 261). Z pohledu lingvistiky pod pojmem aktivní procesy chápeme zjevně prokazatelné dynamické jevy, které jsou víceúrovňové a rozdílné kvality, jejichž následný vývoj mnohdy vede ke změnám jazykových norem. Na vznik a rozvoj aktivních procesů v jazyce mají vliv dvě skupiny faktorů. Zaprvé vnitřní faktory, které vznikají následkem působení vnitřních zákonů vývoje jazyka. Zadruhé vnější faktory, které jsou výsledkem působení okolí, např. změnami v ekonomické, sociální, politické oblasti. Probíhající jazykové aktivní procesy se vždy odrážejí v jazyce sdělovacích prostředků. V rámci jazykového systému jsou tyto procesy nejaktivnější v lexikálním jazykovém subsystému.

Kornejevová řadí mezi aktivní procesy přelomu 20. a 21. stol. následující zjevně prokazatelné dynamické jevy:

1. Prudký růst frekvence používání mnohých ekonomických termínů. Např. *цена, налог, валюта, инфляция, рыночная экономика*.
2. Přejod velkého počtu ekonomických termínů z aktivní slovní zásoby do pasivní. Např. *пятилетка, колхоз, социалистическая система хозяйства*. A opačný

přechod, tzn. z pasivní slovní zásoby do aktivní, např. *акция, предприниматель, безработица, биржа*.

3. Existence velkého počtu nových ekonomických termínů v ruštině, převážně přejatých z cizích jazyků. Většina těchto přejatých termínů má úzké specifické uplatnění a je srozumitelná pouze odborníkům. Např. *даун-тик (spodní bod)* - термин, используемый для обозначения сделки по цене ниже предыдущей сделки.

4. Přejímání celých terminologických systémů z cizích jazyků. V ruštině jde například o terminologii trhu s cennými papíry. Např. *бонд, фондовая биржа, блю-чипс*.

5. Výrazný rozdíl okruhu terminologických jednotek, které tvoří jádro systému ruských ekonomických termínů. V 90. letech 20. stol. byly v centru systému takové termíny jako *народное хозяйство, прибавочная стоимость, общенародная собственность*. Posledních několik let se do popředí zájmu dostaly termíny jako *инфляция, предложение, спрос, безработица* (Kornejevová, 2003, 264-267).

Společně s jednoslovnými termíny se v poslední době objevují i nové víceslovné termíny, jako např. *ваучерная приватизация* - kupónová privatizace, *потребительская корзина* - spotřební koš, *наличная форма ценных бумаг* - listinné cenné papíry.

V ekonomických textech se setkáváme se slovy z oblasti profesionálního slangu, např. *нал а безнал* (наличные деньги, безналичные расчеты), *бык* – spekulant na vzestup ceny.

V oblasti tvoření substantivních termínů je nárůst užívání prefixu ruského původu (после-) a prefixů přejatých (пост-, анти-, супер-, де-). Např. *послеваучерная приватизация, постперестройка, антикоррупция, деквалификация, супердивидент*.

Od 80. let 20. stol. narůstá počet nesklonných substantiv (*ноу-хау* – knot-how, *евро* – euro). Projevuje se zde odklon od analytizmu. Velmi produktivními se stávají takové slovotvorné způsoby, jako je abreviace, kompozice a vytváření spřežek. Zkratky a zkratková slova se hojně používala a používají pro pojmenování nových politických stran, organizací, vládních struktur, institucí, úřadů atd. Např. *АО* – *акционерное общество*, *ЕС* – *Европейский Союз*, *МРОТ* – *минимальный размер оплаты труда*.

Nesporné je také pronikání anglicizmů a slov z americké angličtiny, které plní funkci pojmenovací převážně v oblasti výpočetní techniky a ekonomiky. Např. *сервер, бизнес-план, митинг, пресс-центр, ноу-хау*. Setkáváme se i s hybridními útvary, ve kterých se objevuje vedle azbuky latinka, např. *fitness-клуб, facility-менеджер*. Čeština ke spojení tohoto druhu není tak vstřícná jako ruština.

2.5 VZNIK TERMÍNŮ

Vznik odborného názvosloví spadá do období, kdy se objevily první kroky ke společensky důležitému rozšíření dělby práce. Odborné názvosloví jednotlivých oblastí lidské činnosti se začalo oddělovat od běžné slovní zásoby. První české terminologické slovníky vznikaly již ve 14. století (tzv. Klaretův slovník). Od 19. století přecházela česká a ruská odborná terminologie postupně do praxe, sjednocovalo se a ustalovalo vědecké a technické názvosloví.

Mezi základní způsoby tvoření termínů podle Poštolkové patří následující způsoby:

- a) tvoření termínů morfologicky - derivace neboli odvozování slov s pomocí afixů (*табелъщик – табель + суфiх -щик*); kompozice neboli skládání slov za účelem vzniku složenin (*место жительства – местожительства*); abreviace neboli zkracování (*капвложения – капитальные вложения*)
- b) syntakticky – způsob, při němž vznikají nová terminologická sousloví (*контрольный пакет акциѳ – kontrolní balík akcií*)
- c) sémanticky – způsob, kterým se pouze zvyšuje počet významů již existujících slov a slovních spojení (*операция – v medicíně, v ekonomice, ve vojenství*)
- d) přejímáním slov z cizích jazyků (*стокброкер – burzovní makléř*)

Polanský rozlišuje procesy, při kterých vznikají termíny na prvotní, mezi něž řadí převzetí cizojazyčných nebo mezinárodních termínů, tvoření termínů pomocí derivace, kompozice, abreviace, substantivizace adjektiv, participií, adjektivizace přídavných jmen slovesných, lexikalizace slovních tvarů jmen bezpředložkových a předložkových, multiverbizace a univerbizace, a sémantické, mezi něž řadí terminologizaci, determinologizaci a reterminologizaci (Polanský, 1978, 17).

Polanský **terminologizaci** definuje „jako míru odborného užití obecného slova (slovního spojení) v určitém oboru na základě přenesení jeho významu nebo jeho definice“ (Polanský, 1978, 17). Terminologizaci chápe jako významotvorný proces, při němž se pouze znásobuje počet významů v té pojmenovací jednotce, která již existuje jako obecné slovo či obecné slovní spojení. Podle některých lingvistů však terminologizaci nelze považovat pouze za proces sémantický. Poštolková (1984) chápe terminologizaci jako komplexnější proces přejímání slov nebo jejich částí do terminologických soustav, jejich adaptace a příslušná významová proměna, proces sémanticko-onomaziologický, s nímž je vždy spjat vznik terminologického významu. Terminologický význam vzniká i při utváření termínu postupem slovotvorným, tj. vznikne-li termín sufixací, prefixací, smíšeným

postupem, kompozicí nebo i zvláštními způsoby. Terminologizaci lze tedy chápat širše, nejenom jako proces sémantický, ale také jako proces syntakticko-sémantický, slovotvorný, sémanticko-slovotvorný a jako proces přejímání termínů.

Při tvorbě termínů jsou užívány identické prostředky jako při tvorbě obecného jazyka. Rozdílů jsou v preferenci způsobů slovotvorby. Filipec a Čermák vyčleňují jednak slovotvorné procesy: derivace, kompozice a tvoření zkratk, jednak terminologická sousloví, jednak sémaziologicko-onomaziologická derivace (Filipec, 1985, 95). V této práci zohledníme způsoby tvoření termínů podle Poštolkové.

2.5.1 VZNIK TERMÍNŮ MORFOLOGICKY

Vznik termínů morfologicky řadíme k základním slovotvorným procesům jak v ruštině tak v češtině. Při tomto slovotvorném způsobu vycházíme z toho, že je každé slovo tvořeno morfémy (kořeny, afixy, koncovkami), nejmenšími jednotkami jazykového systému, které nejsou samostatné, ale mají význam gramatický nebo lexikální (Kopeckij, 1976, 28). „Podstata tohoto způsobu vzniku termínů je v tom, že nová jednoslovná pojmenování vznikají na základě existujících slov jistými obměnami jejich morfologické struktury“ (Dokulil, 1962, 21). Obecně jsou s pomocí afixů tvořeny odvozeniny, tzv. deriváty (*валютчик*); skládáním kořenů slov či samostatných slov vznikají kompozita, tzv. složeniny (*векселедержатель*) a výsledkem zkracování slov jsou zkratky (*ПИФ*) a zkratková slova (*инвестбанк*).

2.5.1.1 DERIVACE

Jde o odvozování slov pomocí přípon (sufixů), koncovek, předpon (prefixů) či pomocí přípon a předpon zároveň (sufixálně prefixální způsob). Dochází k rozšíření kmene základního slova nějakým afixem (Dokulil, 1962, 23). Tento způsob se uplatňuje při tvorbě substantiv. V ruském jazyce je velmi produktivní odvozování názvů profesí a činností pomocí sufixů:

-ИК, -НИК: *биржевик, бюджетник, налоговый, льготник, работник.*

-ТЕЛЬ: *предприниматель, страхователь, фрахтователь*

-ЩИК, -ЧИК: *браковщик, нарядчик, недоимщик, табельщик*

-ЕЦ, -ОВЕЦ: *торговец, снабженец, владелец*

-ция, ация: *акционеризация, приватизация, маркетингизация*

Dříve málo uplatňovaný sufix **-ант** se stává čím dál tím více produktivním, zejména při tvorbě názvů osob, např.: *фабрикант, подписант, консультант, эксплуатант, коммерсант*. Málo početnou skupinu reprezentují neologizmy zakončené na **-ист** (*лоббист, авалист, арбитражист, фактурист, финансист*) a slova zakončená na **-изм** (*монетаризм*).

Svoje místo má v současné ruské slovo tvorbě také způsob tvorby **bez pomoci afixu**: *опт, нал, безнал*. Jedná se o velmi produktivní způsob slovo tvorby v oblasti ekonomického názvosloví. Při vzniku těchto pojmenování se projevuje tendence o ekonomii při vyjadřování. Některé z takto vzniklých výrazů řadíme mezi právoplatné termíny (např. euro) a některé mezi profesní slang (*нал, безнал*).

Neologismy jsou tvořeny mimo jiné pomocí tradičních ruských prefixů, např. **без-**, **бес-** (*безработица, бестоварие*), **после-**, (*послеваучерная приватизация*) a pomocí prefixů cizího původu, které zaznamenaly velký nárůst od poloviny 80. let 20. stol. Jedná se o předpony **анти-** (*антидемпинг*), **де-**, **дез-**, **суб-**, **контр-** (*контроферта, контрпокупка*), **супер-** (*суперарбитр, супердивидент*) apod. Tyto předpony nacházíme především ve slovech se sufixem **-аци[ja]**, tj. ve slovech s latinským základem. Např.: *дефляция, девальвация, демонетизация, деноминация, реинвестиция, реэкспорт*. Ruský prefix **после-** je synonymním k prefixu **пост-**, který se stal velmi produktivním v 80.- 90. letech 20. stol. Např.: *посттоталитаризм, постперестройка*.

Velká frekvence užívání prefixů cizího původu v současné obchodní ekonomické terminologii svědčí i o aktivním působení procesu internacionalizace slovní zásoby. Tento jev lingvisté považují za pozitivní z hlediska mezijazykové komunikace. Internacionální prvky v komunikaci v současném globalizovaném světě ulehčují a zjednodušují chápání mnohých pojmenování, zejména názvů, v nichž se odrážejí i nové ekonomické podmínky společnosti.

2.5.1.2 KOMPOZICE

V ruštině je frekventovaná tvorba termínů kompozicí, (včetně typicky ruské apozyce), která není v češtině tak častá, a proto je nahrazována souslovími. Jde o způsob tvoření slovních složenin, kdy vznikají složeniny vlastní, pravé a nevlastní, nepravé, spřežky. Užívání tohoto způsobu tvoření nových slov dokumentuje snahu ruštiny vytvářet přesná, sémanticky vyhraněná pojmenování, zvláště v oblasti terminologie.

Kompozice se vždy skládají ze dvou částí. Je to v souladu s rysem, který se projevuje i u dvouslovných pojmenování a u odvozených termínů, totiž s převahou užívání dvou motivačních znaků, z nichž jeden vyjadřuje pojem rodový a druhý tu rozlišovací vlastnost pojmu druhového, která je podstatná z hlediska klasifikačního kritéria (Poštolková, 1983, 43).

V případě vlastních, **pravých složenin** je prvním komponentem složeniny základ fundujícího slova, druhým komponentem je buď celé slovo, slovotvorný základ opatřený sufixem nebo slovotvorný základ opatřený nulovou koncovkou. Formant zde tvoří interfix, který poukazuje na spojení komponentů složeniny, ustálené pořadí komponentů a jednotný přízvuk, jenž většinou padá na opěrný komponent. Např. *неплатежеспособность, капиталовложение, грузополучатель, векселепредъявитель, ссудодатель, местонахождение* apod. (Rudincová, 2000, 31). Vlastní složeniny nelze rozdělit v samostatná slova beze změny jejich podoby, zatímco nevlastní složeniny ano. **Nevlastní složeniny** vznikají srůstem slov motivujícího syntagmatu. Svou onomaziologickou podstatou jsou na přechodu od víceslovných pojmenování k jednoslovným. Charakteristickým rysem je, že nemají spojovací morfém. Např. *длужоһрајісі, властизра́дце, себекритика*. (Mitter, 2006, 26). Jde převážně o adjektiva, např. *среднесрочный, сумашедший, вышеуказанный*.

Jak v současné češtině tak i ruštině jsou velmi frekventovaná **tzv. hybridní kompozita**, v nichž se cizí základ v ustálené podobě připojuje k domácímu slovu jako prefixoid. Pro složeniny tohoto typu se užívá termín **internacionální kompozita**. Tato pojmenování vznikla a nadále vznikají podle internacionálních modelů a navíc, často obě jejich složky bývají cizího původu.

V pozici prefixoidů se uplatňují následující přejaté zkrácené základy: **авиа-** (*авиабилет, авиагруз*), **авто-** (*автоперевозчик, автосервис*), **агро-** (*агробанк, агрофирма*), **видео-** (*видеозапись, видеокафе*), **макро-** (*макромаркетинг*), **евро-** (*евробонд, евровалюта*), **жиро-** (*жироакцент, жироприказ*) atd.

V odborné literatuře se můžeme setkat s rozdílnou klasifikací kompozit. Někdo se přiklání k dělení kompozit podle způsobu utváření složenin (viz vlastní a nevlastní složeniny), někdo k dělení podle druhu sémanticko-syntaktického vztahu mezi členy složeniny, nebo podle slovně druhové povahy svého předního členu. V naší práci jsme vycházeli z klasifikace kompozit dle Rudincové (2000, 128), která se zakládá na historickém vývoji složenin. V souladu s tím jsme se rozhodli vyčlenit samostatnou podkapitulu apozičním kompozitům.

2.5.1.2.1 APOZIČNÍ KOMPOZITA

Složená pojmenování apozičního typu (též se užívá názvu spojeniny či přístavkové spřežky) představují spojení dvou z formálního hlediska samostatných substantiv, z nichž jedno plní funkci určovaného členu a druhé členu určujícího (specifikuje a upřesňuje význam členu určovaného). Tato složená pojmenování apozičního typu se graficky odlišují tím, že se mezi jednotlivými komponenty píše spojovací čárka.

V poslední době jejich produktivita vzrostla, zejména pod vlivem přejímek ze západoevropských jazyků.

Složená pojmenování apozičního typu zaujímají v jazyce postavení mezi slovním spojením a samostatným slovem. Jedná se o obecný slovotvorný model, podle něhož vznikají nová pojmenování.

Z formálního hlediska spojení apozičního typu mohou tvořit substantiva stejného rodu, např. *банк-гарант, выставка-продажа*. Ve větě tato spojení plní funkci jednoho větného členu, u něhož se projevuje shoda v rodě a čísle. Existují i spojení apozičního typu se substantivy různého rodu, např. *фирма-изготовитель, организация-продавец, акция-двойник*, u nichž je rod apozičního spojení dán rodem jeho určovaného komponentu.

V ruské terminologii se můžeme setkat i s takovými případy, kdy je první komponent uveden v originální podobě latinkou, k němuž je přiřazen azbukou psaný druhý, určovaný komponent, např. : *web-браузер, logistics-менеджер, facility-менеджер*.

Na rozdíl od ruštiny se vyskytují pojmenování apozičního typu v češtině velmi zřídka. Existující české názvy tohoto typu se uplatňují v nomenklaturních názvech profesí, mnohá z nich vznikla právě pod vlivem ruštiny, např.: *člen-korespondent, občan-volič* apod.

2.5.1.3 ABREVIACE

Zkratková slova a zkratky jsou v poslední době často používanou metodou tvorby ekonomických termínů. V ruštině tento produktivní slovtvorný způsob zažívá druhou vlnu rozmachu, přičemž první vlna proběhla po roce 1917. V širším pojetí je abreviace jedním z prostředků univerbizace a za jeho určující rys v aspektu vznikovém je považována existence synonymního víceslovného pojmenování, z něhož jednoslovné univerbizované pojmenování vzniklo.

Při abreviaci vznikají **1) iniciálové hláskované zkratky**, tj. zkratky utvořené z počátečních písmen, **2) zkratková slova**. Přejídným typem mezi oběma uvedenými typy jsou iniciálová zkratková slova, **akronyma**. Zkratková slova na rozdíl od zkratek lze skloňovat.

Iniciálové zkratky jsou v současné době často používány v publicistických a ekonomických textech. Např.: *СП – совместное предприятие, АО – акционерное общество, УК – уставной капитал*. Iniciálová zkratková slova vypadají graficky stejně jako iniciálové zkratky, avšak při výslovnosti mají tendenci stát se zkratkovým slovem. Např.: *ОМОН – отряд милиции особого назначения, АСО – акционерное страховое общество, МИД – министерство иностранных дел, ПИФ – паевой инвестиционный фонд*.

Zkratková slova se dělí na slabičná (*минфин – министерство финансов, главбух – главный бухгалтер, Госкомстат – государственный комитет по статистике*), smíšená (*КамАЗ – Камский автомобильный завод*), eliptická (*ширпотреб – товары широкого потребления, Внешторг – Министерство внешней торговли*) a částečná (*комбанк, сберкасса, турбюро, квартплата, жилплощадь, Госналогслужба, минэкономики – министерство экономики, минсоцзащиты – министерство социальной защиты*). K velmi frekventovaným prvkům v rámci částečných zkratkových slov patří komponent **гос-** (*госкорпорация, госкапитализм*) a **спец-** (*спецналог, спецпоставки*).

Zkratková pojmenování se často užívají u názvů bank, firem, burz, ministerstev a jiných vládních institucí a různých jevů z oblasti ekonomiky a podnikání.

2.5.2. TVORBA TERMÍNŮ SYNTAKTICKY

Jde o způsob vytváření terminologických sousloví. Terminologická sousloví jsou syntakticky usouvztažněná spojení slov, která tvoří nejen gramatický, ale i lexikální celek. Pořádek slov v terminologických souslovích je pevně stanoven (*skok daleký, daleký skok; закрытый поевой инвестиционный фонд. ценная бумага*). Členy v terminologickém sousloví nelze nahrazovat synonymy (Poštolková, 1983, 50). Postavení víceslovného pojmu v systému je dáno sledem jednotlivých adjektiv. U postupně rozvíjejícího se adjektivního přívlastku je každé předcházející adjektivum motivováno rodovým rozlišujícím znakem. Změnou pořadí by se změnilo postavení pojmu v systému. Např. termín *veřejná primární emise akcií* poukazuje na druh primární emise akcií (zda se jedná o veřejnou nebo soukromou emisi) ; zatímco primární veřejná emise akcií je druhem veřejné akcie (může být primární = IPO nebo sekundární = SEO). „Terminologická sousloví mají výhodu ve velké opisnosti i v tom, že dobře vyjadřují pojmovou systémovost, nadřazenost a podřazenost“ (Hauser, 1980, 36).

S postupným vývojem společnosti a nezbytností orientace v ekonomické oblasti roste potřeba nových ekonomických pojmenování a zároveň se klade důraz na jejich větší přesnost. S tím úměrně stoupá i počet terminologických sousloví. Na základě odborných zkoumání bylo zjištěno, že v českém jazyce převládají víceslovná pojmenování – 77,5 %. Necelou čtvrtinu - 22,5 % tvoří jednoslovná pojmenování.

Z hlediska významové struktury souslovných termínů nacházíme ve slovních spojeních tři různé typy (Poštolková, 1983, 52):

- 1 spojení termínů (např. *dielektrická hystereze, laserová tiskárna, биржевой ажиотаж*)
- 2 spojení slov, která sama o sobě nemají charakter termínu, ale jako sousloví jsou termínem (*volný pád, plná moc*)
- 3 tzv. terminologické frazeologismy, tj. spojení slov, které jako celek vyjadřuje zcela jiný pojem než jednotlivé složky (*выигрыш времени – časový náskok, заморозить цены – zmrazit ceny, černá skříňka*)

U víceslovných spojení se nejčastěji vyskytuje spojení adjektiva se substantivem. V oblasti ekonomie jde o pojmenování typu: *рыночная экономика, наличные деньги, заработная плата*.

O poznání méně často se setkáváme se spojením 2 substantiv. Tato pojmenování můžeme rozdělit na:

- 1) bezpředložková, určující substantivum je v nich užito v genitivu: *биржа отходов, вычет налога*
- 2) předložková s předložkou a substantivem v genitivu: *налог с прибыли*, předložková s předložkou *по* a substantivem v dativu: *менеджер по маркетингу, пенсия по старости*, s předložkou *на* a substantivem v akuzativu: *налог на прибыль*

2.5.3 TVORBA TERMÍNŮ SÉMANTICKY

Při sémantickém tvoření termínů nedochází ke vzniku zcela nového pojmenování, ale pouze se aplikuje užití již existujícího v jazyce pojmenování na nový pojem na základě metafory, metonymie nebo dochází k zpřesňování významu slov. Jednou z příčin vzniku sémantických derivátů je snaha mluvčích vytvořit místo stávajícího pojmenování nové, aktuální, výraznější. Jelikož se zvyšuje počet významů existující pojmenovávací jednotky, terminologické pojmenování se tak stává mnohoznačným, což může vést až k rozpadu na homonyma. Poštolková (1983) v rámci **sémantického tvoření termínů** vyčleňuje dva následující způsoby:

2.5.3.1 ZPŘESŇOVÁNÍ VÝZNAMU SLOV Z BĚŽNÉHO SDĚLOVACÍHO JAZYKA

Často se pro potřeby pojmenování odborných názvů používají slova z běžné sdělovacího jazyka. Význam terminologizovaných slov se v podstatě nemění, pouze se významově zužuje, dochází k jeho zpřesnění. Tímto způsobem se může stát termínem kterékoliv pojmenování, jakmile se ho začne užívat v odborné sdělovací oblasti s vymezeným významem. Např. slovní spojení *rodinný dům* přešlo mezi terminologická pojmenování poté, jakmile se právně ustanovila jeho obytná plocha (Poštolková, 1983, 54). Ve fyzice se tak termíny staly slova jako *сила, рычаг*. V ekonomice termín *fyzická osoba*.

2.5.3.2 METAFORICKÝM A METONYMICKÝM PŘENÁŠENÍM VÝZNAMŮ SLOV

V tomto případě jsou používána již existující slova pro pojmenování jiných pojmů na základě shodnosti některých znaků (např. tvaru, funkce), nebo na základě věcné souvislosti (např. souvislosti mezi místem výroby a výrobkem, mezi průvodcem a jeho

dílem). V prvním případě mluvíme o metaforách, v druhém případě o metonymiích (Poštolková, 1983, 54).

V terminologii mluvíme o zcela automatizovaných, lexikálních metaforách, kdy se nám vztah k původnímu pojmenovávanému předmětu již nevybaví. Například v ekonomické terminologii užívaný termín *hlava a ramena* (*голова и плечи*) metaforicky užívá názvy částí lidského těla, v profesní mluvě jsou burzovní spekulanti označováni názvy označujícími původně různá zvířata (*бык, медведь, овцы и волки*). Často přestáváme pociťovat i příznak zdobnosti vyplývající z odvozovací přípony (např. *lopatka u turbín, můstek v měřícím přístroji, чековая книжка, денежная карточка* atd.)

Velmi často se metaforicky přenášejí termíny z jiných vědních nebo technických oborů. Polanský definuje míru odborného užití termínu v jiném oboru na základě přenesení jeho významu jako **reterminologizaci**. Jedná se o sémantický interdisciplinární proces, při němž termín postupuje z jednoho vědního nebo technického oboru do jiného oboru, v němž nabývá nového odborného významu (Polanský, 1978, 20). Např. termín *buňka* užívaný v biologii přešel do názvosloví výpočetní techniky (*buňka jako paměťové místo*). Slovo *sazba* má odlišný význam v tiskařství a ve finančnictví. Slovo *фактура* znamená v ekonomické terminologii *účetní doklad - fakturu* a v technologickém názvosloví *způsob opracování povrchu, upravený povrch*. *Банк* je termín užívaný v ekonomii, ale má uplatnění i v medicíně (*банк крови*), výpočetní technice (*банк данных*).

Nejčastěji se lze s metaforickými termíny setkat v angličtině. Při jejich překladu se čeština i ruština uchylují ke kalkování, tj. doslovnému překladu. Např.: *rodina počítačů – семейство ЭВМ* (*angl. computer family*), *klíč – ключ* (*angl. key*). Kalkováním anglických termínů v jiných jazycích dochází k podpoře mezinárodní terminologické koordinace.

„Někdy se metaforičnost uplatňuje jen v části terminologického sousloví (např. v akustické terminologii názvy *bílý šum, růžový šum, práh slyšení, barva zvuku* apod.)“ (Poštolková, 1983, 56).

Mnoho termínů má charakter lexikální metonymie. Často se tvoří použitím dějového podstatného jména na pojmenování pojmu, který s tímto dějem nějak souvisí. Mnohé vznikly metonymickým užitím vlastního jména místa, kde se pojmenované předměty vyrábějí (*pergamen, damašek*). U lexikálních metonymií se projevuje tendence zestručňování. Např.: *Roentgenův přístroj – rentgenový přístroj – rentgen*.

2.5.4 PŘEJÍMÁNÍ SLOV Z CIZÍCH JAZYKŮ

Přijetí již hotového pojmenování z cizího jazyka je považováno za jeden z nejsnazších způsobů vzniku nového pojmenování. Při přejímání slov hraje přejímající jazyk pouze pasivní roli. „Slovo cizího jazyka se musí adaptovat přejímajícími jazyky po stránce zvukové, musí být v tomto jazyce slovnědruhově zařazeno a morfologicky formováno. Tím se přejímání slov stýká na široké ploše s vlastním tvořením slov“ (Rudincová, 2000, 24).

K přejímání slov dochází v důsledku kontaktů, je výsledkem poznávání nových předmětů, jevů a skutečností a potřebou pojmenovat je. Největší nárůst přejatých termínů zaregistrovala oblast výpočetní technologie, ekonomická, obchodní a politická. Zde se projevuje tendence k internacionalizaci terminologických pojmenování. „Z neologizmů, které pronikají za posledních 20-30 let do ruštiny, je asi 65% z angličtiny, 15% z francouzštiny, 10 % z němčiny a italštiny“ (Žaža, 1999, 30).

Řečtina obohatila ruštinu o slova spojená s životem člověka, označující rostliny a živočichy, slova náboženského charakteru, termíny spojené s vědou a uměním: *палата, монастырь, свекля, ода, стих, алфавит, театр, хор* atd. Z latiny ruština přejala převážně pojmy z oblasti společensko-politické, z vědy a umění: *комната, октава, ангина, ация, литература, минус* atd. Vliv francouzské terminologie se projevil v diplomacii, módě, kosmetice, v oblasti vojenských termínů a v umění. Italština zase zanechala svoji stopu v názvosloví hudebním a výtvarném: *тенор, ария, флейта, мозаика* atd. Z němčiny se do ruštiny dostaly termíny řemesel, umění, obchodu a válečná terminologie: *штурм, бутерброд, пенал, вахтер, план* atd.

Jak bylo řečeno výše, nejvíce termínů proniklo z angličtiny. Ovládly oblast moderní hudby, film, výpočetní techniku a ekonomicko-politickou scénu. Jsou to odborné názvy, které do ruštiny pronikly již dávno, např. *вокзал, эскалатор, трактор, волейбал, гол, клоун, бюджет, импорт*, slova, která se objevila s příchodem nových jevů ve společnosti v 90. letech 20. stol. (*сервер, бейсик*), a slova, která se v ruštině teprve zabydlují (*блю-чипс, маркет-мейкер*). Ruština je k anglicizmům vstřícnější. Dokladem je řada ekonomických a politických termínů, pro které na rozdíl od ruštiny existují pouze domácí ekvivalenty. Např. *баллот - kandidátka, бид – nabídka koupě, андеррайтер – upisovatel za provizi, андеррайтинг – upisování, маркет-мейкер - tvůrce trhu* aj.

Jak v češtině, tak i v ruštině se setkáváme s dublováním termínů. Vedle internacionálních výpůjček existují v domácí slovní zásobě synonymní termíny. Např.

v optice termín *difrakce a ohyb světla*, v ekonomii *трассант/векселедатель*, *тратта/переводный вексель*, *indosament/rubopis*. V tomto případě slouží domácí pojmenování ke komunikaci v rovině odborně popularizační a přejetý termín pro komunikaci odborně teoretickou.

V souvislosti s rozvojem nových technologií a sdělovací technikou pronikají termíny odborné sféry do sféry publicistické a jejich počet neustále roste. V tisku tak najdeme odborné názvy jako *факс, бартер, ваучер, дилер, инвестор, лизинг* apod. Otázkou je, zda některé z těchto termínů projdou procesem determinologizace nebo si zachovají svůj přísný terminologický charakter.

2.6 DETERMINOLOGIZACE

„Pod **determinologizací** rozumíme míru obecného užití termínu v každodenním životě na základě přenesení jeho významu“ (Polanský, 1978, 17). Holubová dělí determinologizaci na částečnou, kdy termín přechází do neterminologického podsystemu slovní zásoby ve svém pojmovém významu, a úplnou, při níž dochází ke ztrátě pojmového významu termínu. To se děje na základě přenesení významu pomocí metafory (např. telegrafický sloh), metonymie nebo generalizací (např. *sondovat poměry*) (Holubová, 1996, 157).

„Детерминологизация – это расширение смысла специальных слов за счет включения их в бытовые и публицистические контексты“ (Valgina, 2003, 96). Týká se jak ruských tak i cizojazyčných termínů. Např.: *инфляция слов, экономический коллапс, девальвация умственного труда, экономический маразм*. Termíny, které zde uvádíme, nejsou nové, patří do terminologických soustav speciálních vědních oborů. Prostřednictvím mluvené řeči došlo pouze k rozšíření sféry jejich užívání. V uvedených případech jde o determinologizaci v užším smyslu, kterou Holubová nazývá determinologizací úplnou. „Результат вхождения терминов в общелитературное языковое окружение - смещение смысла в сторону его расширения за счет переносного употребления“ (Valgina, 2003, 107).

Oblastí, ve které primárně dochází k determinologizovanému užití původního termínu, je oblast publicistického stylu. V 90. letech se v publicistických textech začaly často objevovat ekonomické termíny, např. *burza, privatizace, globalizace*, technické termíny, např. *satelit, fax, skener, server*, termíny z medicíny a ekologie, např. *homeopatikum, hipoterapie, gerontologie, ozónová díra, biotop, recyklace*. Ve výše uvedených případech jde o determinologizaci částečnou.

Základním předpokladem přechodu terminologické jednotky do sféry neterminologické je změna komunikačních podmínek, za nichž je termín jakožto lexikální jazykový prostředek zapojen do textu. Tyto změněné komunikační podmínky bývají signálem toho, že termín ztrácí systémové vazby k terminologické pojmové soustavě.

Samotný proces determinologizace probíhá v etapách. Nejdříve dochází k častému užívání nového, módního, termínu v běžné slovní zásobě. Začíná se vytvářet analogický srovnávací významový odstín. V další fázi dochází k rozlišení významu, k přiřazování přesnějšího synonymního významu z běžné slovní zásoby, k jistému ztotožnění a vzájemné substituci (*impuls = podnět, dešifrovat = rozluštit*). Původní termín se stává pevnou

součástí slovní zásoby až po tomto zapojení do slovní zásoby a stabilizaci jeho významu. Ve svém terminologickém systému fungují tyto termíny i nadále jako pojmenování přesně definovaných pojmů. Současně jsou užívány v běžném úzu slovní zásoby národního jazyka jako netermíny, a to jednak v jejich prvotním významu, jednak se postupně přehodnocují a proměňují (Poštolková, 1984, 105).

Determinologizace se může týkat odborných názvů všech vědních oborů. Například v medicíně používané termíny *«патология, патологический»* употребляются, например, только в переносном смысле, для обозначения общественно-политических понятий или интеллектуальной жизни человека. Патология – отклонение от нормы, уродливая ненормальность вообще, а не наука о болезненных процессах в организме.

2.7 PŘEKLAD TERMÍNŮ

K překladu termínů je potřeba přistupovat s velkou obezřetností. Nejdůležitějším předpokladem pro překlad odborného textu nasyceného odborným názvoslovím je znalost dané tematiky a hlavně terminologického názvosloví v obou jazycích.

Termíny nepřekládáme, nýbrž substituujeme termín cizího jazyka termínem z domácí terminologické soustavy (Žváček, 1994, 35). Jinými slovy můžeme říci, že k termínu č.1 hledáme odpovídající cizojazyčný nebo domácí termín č.2. Ne vždy však v cílovém jazyce existuje terminologický ekvivalent.

Problémy při překladu nezpůsobuje pouze neznalost terminologických soustav, ale také samotná neexistence či nedokonalost terminologických soustav, nedostatek aktuálních terminologických slovníků na profesionální úrovni. Kromě oblastí výpočetní techniky, která je neustále v pohybu, jsou dalšími progresivně vyvíjejícími se obory nanotechnologie, ekonomie nebo genetické inženýrství. Tyto obory si musí mnohdy vystačit s termíny přejatými z angličtiny, jelikož termíny jednoho jazyka nemají ani částečný, ani úplný ekvivalent v jazyce druhém.

Co se týče ekonomické terminologie, je tendence přejímání anglicizmů v ruštině i češtině velmi frekventovaná. Názvy teoretických pojmů se většinou nepřekládají, pouze se v případě nutnosti podrobují lexikální transformaci, tzn., že se transliterují, transkribují nebo kalkují. Při **transliteraci** převádíme z písma užívajícího jistých znaků do písma jiného, tj. z jednoho grafického záznamu do druhého. V naší praxi jde nejčastěji o přepis mezi azbukou a latinkou nebo řeckým písmem a latinkou. Transliterovat znamená převádět skutečně písmeno za písmeno, tj. naprosto bez zření k výslovnosti. Např. *boss/босс*. Cílem je usnadnit přečtení daného výrazu poučenému čtenáři, který zdrojové písmo neovládá. V češtině se transliteruje v souladu s normou ČSN ISO O9.

Při transkripci jde o převod mluvené řeči do grafémů. Pro potřeby lingvistické práce, která operuje s určitou rovinou zobecnění, se zobecněním na úrovni hlásek a modelů prozodických prostředků souvislé řeči (přízvuk, melodie řeči), je potřebný zápis pomocí opticky vnímatelných značek, při němž by byl vztah značka - hláska, eventuálně jiný zvukový prvek, jednoznačný. Této potřebě vyhovuje **transkripce**, přesněji **fonetická transkripce** (Krčmová, 2007). Např. *benchmarking/бенчмаркинг* – nástroj strategického managementu, *blue chips / блю-чипс* - termín pro spolehlivé akcie, *delisting/делистинг* - исключение фондовой биржей ценных бумаг из котировального списка.

Dalším způsobem pro zprostředkování cizích termínů je **kalkování**. Jde o překlad složky výchozího termínu doslovně. Kalky se dělí na slovotvorné a sémantické. Slovotvorné vznikají překladem jednotlivých morfém slova z původního jazyka do ruštiny. V případě sémantického kalku ruské slovo získá vlivem jiného jazyka stejný přenesený význam. Tím je získán ekvivalent, který může být metaforický, popisný apod. Např. termín *myš/мышь (mouse)*, *pevný disk/жесткий диск (hard disk)*, *přenos dat/передача данных (data transfer)*. Kalkování je průzračné a zůstává celkem srozumitelné i těm, kdo znají jen mezinárodní cizojazyčný výraz. V mezinárodním kontextu se kalkováním docílí harmonizace terminologie.

Překladatel může při své práci použít také **opisný neboli vysvětlující překlad**, kdy se lexikální jednotka zamění slovním spojením, které podrobněji vysvětluje význam termínu. Např. termín *брейк – rychlý nečekaný pokles na burze*. Z angličtiny přejetý termín *free float* (je srozumitelný pouze odborníkům, ale v případě použití tohoto termínu v textech vědecko populárních je nutné použít vysvětlující překlad. Jedná se o *část základního kapitálu, která je veřejně obchodovatelná, ale kterou nevlastní strategií investoři*.

V některých případech dochází k nahrazení cizojazyčného termínu **novotvarem**. Zde je ponecháno pole působnosti odborníkům jednotlivých oborů, terminologům a technolingvistům. Pro terminologickou neologii je kromě znalosti daného oboru podstatná expertiza terminologů, jejich znalost jednotlivých typů tvoření slov a znalost požadavků na jazykově vyhovující termín. Např. *poskytovatel služeb (server)*, *programové vybavení (software)*.

Pro správné převedení termínu či terminologického sousloví z výchozího jazyka do cílového jazyka je někdy zapotřebí použít určitý druh **gramatické transformace**. Může se jednat o záměnu mluvnických kategorií (*poplatek m. – плата ж., ценная бумага ж. – cenný papír m.*) nebo o záměnu větných členů, tzv. transplantaci. V našem případě jsme se velmi často setkávali se záměnou shodného přívlastku neshodným, např. *счёт депозитный – депозитní účet, недоимка налога – daňový nedoplatek*.

Při tvorbě českých termínů se všeobecně klade větší důraz na ekonomii, což je potřeba akceptovat při překladu odborného názvosloví. Ve vývoji české terminologie se projevují tendence nahradit slovní spojení volnější spojením těsnějším. Jde o obecnou tendenci k univerbizaci. Vycházíme-li z prací Mittera, potom náhrada víceslovného pojmenování jednoslovným může probíhat přechodem v kompozita, kondenzací ve spřežky, nahrazením sousloví sufixálním útvarům, tvořením zkratkových slov aj. Např.

datová banka – databanka, biologické potraviny – biopotraviny, energetický dům – energodům (Mitter, 2006, 107). Také ruština má sklony k univerbizaci. Zrádnými jsou pro překladatele hlavně termíny vzniklé abreviací, jelikož se při zkracování vytrácí explicitnost pojmenování, nutná pro jednoznačnost významu.

Nebezpečnou oblastí pro překlad termínů jsou rusko-česká homonyma, tj. slova stejného znění v obou jazycích, ale zcela jiného významu. To je častým zdrojem překladatelských nepřesností a chyb. Např. *пивовар (sládek) – это не пивзавод, подводник- это не жулик а специалист, работающий в подводном флоте*. Slovo *приклад* znamená *pažba a ne příklad*. Ruské slovo *санкция* nemá v ekonomickém textu pouze negativní význam, ale má také antonymický význam *schválení*. Nelze také počítat s tím, že pomocí sufixu *-тель* jsou tvořeny názvy osob a je potřeba si význam slov ověřit (Bezděk, 1988, 34). Např.: *накопитель – raměť, zásobník, заменитель – náhražkový materiál*.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 LEXIKALIZOVANÁ SPOJENÍ A VÍCESLOVNÉ TERMÍNY

Jak jsme se již zmínili v kapitole o české a ruské ekonomické terminologii na přelomu tisíciletí, jednou z tendencí vývoje jsou víceslovná pojmenování. V naší práci jsme si položili otázku, zda se ještě jedná o lexikalizovaná spojení či o víceslovné termíny. Zde je potřeba se zmínit, že při studiu odborné literatury jsme se také setkali s termínem sdružené pojmenování. Podle odborníků jde o paralelně užívaný termín k termínu lexikalizované spojení. Jarošová (2000) s tímto názorem nesouhlasí, protože jsou pod sdruženými pojmenováními chápány i víceslovné termíny a proto je potřeba zvlášť definovat lexikalizované spojení a víceslovný termín. Podle Rudincové (2000) jsou sdružená pojmenování výsledkem syntaktické motivace. Hauser definuje „sdružená pojmenování neboli sousloví jako ustálená spojení slov s jednotným významem. Sdružená pojmenování se vyznačují ustáleností, slova v něm jsou vázána a nemohou být zaměněna synonymy“ (Hauser, 1980, 157).

Společnou vlastností pro zmíněné typy spojení je ustálenost, která se u jednotlivých typů liší svojí mírou. Jarošová jako „prejavy ustálenosti“ vyčleňuje „nominačnost, reprodukovanosť a kolokačnú anomálnosť“ (Jarošová, 2000, 486). Obě dvě skupiny analyzovaných spojení plní v pojmenovávacím systému jazyka odlišné funkce. Termíny vznikají proto, aby mohli odborníci přesně vyjádřit vědomosti a odborné znalosti, zatímco lexikalizovaná spojení vznikají v důsledku potřeby jazykové společnosti jako celku „konvenčne vyjadriť všeobecne známy, dobre vymedzený konvenčný pojem“ (Jarošová, 2000, 484).

Kačala má následující pohled na víceslovná spojení: „Podľa toho, či majú alebo nemajú vlastnosti termínu ako odborného pomenovania fungujúceho v istej terminologickej sústave, viacslovné pomenovania delíme na terminologické a neterminologické, ktorých miestom výskytu sú predovšetkým prejavy hovorového, publicistického, rétorického a umeleckého štýlu. Neterminologické viacslovné pomenovania sa podľa prítomnosti alebo neprítomnosti prvku obraznosti ďalej rozdeľujú na obrazné, medzi ktoré patria viaceré druhy viacslovných pomenovaní vrátane frazeologických jednotiek, a lexikalizované spojenia, ktorých podstatu tvorí spojenie kategoriálneho slova, t. j. podstatného mena alebo slovesa, s determinujúcim prvkom, t. j.: 1. prídavným menom v úlohe zhodného prívlastku nadradeného podstatného mena, resp.

substantívom s funkciou nezhodného prívlastku nadradeného podstatného mena alebo 2. podstatným menom v úlohe predmetu nadradeného slovesa, prípadne s príslovkou fungujúcou vo vzťahu k slovesu ako príslovkové určení. Kategoriálne slovo danému pomenovaniu dodáva substantívnu alebo slovesnú povahu, lebo je nositeľom kategoriálneho významového komponentu takéhoto pomenovania. Práve pre toto špecifické štruktúrovanie významových komponentov v zložkách tohto typu viacslovného pomenovania nevravíme o prítomnosti kategoriálneho slova v iných typoch viacslovných pomenovaní“ (Kačala, 1997, 194).

Mezi odborníky existují různé pohledy na členění lexikalizovaných spojení. My uvedeme 5 typů lexikalizovaných spojení, které vyčleňuje Jarošová, jelikož se na tomto příkladu dá demonstrovat, jak obtížný je problém, zda jde ještě o lexikalizované spojení, či již nabylo podob termínu.

„1. menné spojenia so spresňujúcim prívlastkom: pitná voda, hladká múka, biela káva, písací stol, zmluva o diele, burza práce

2. menné spojenia s kategoriálnym slovom: diplomatické kruhy, vodné dielo, sekretarske sily, finančná operácia

3. verbonominálne spojenia s kategoriálnym slovom: prejavit' záujem, byť dokladom

4. predložkovo adjektívne spojenia: za mlada, za slobodna

5. predložkovo substantívne spojenia: vzhľadom na, bez ohradu na“ (Jarošová, 2000, 485).

Jarošová již ve své studii připouští spornost zařazení prvního typu spojení, tj. spojení se zpřesňujícím prívlastkem, mezi lexikalizovaná spojení namísto zařazení mezi víceslovné termíny. Z pohledu onomaziologie (nauka o pojmenování) se tato dvouslovná spojení podobají vnějším rysem základnímu typu víceslovných termínů – dvouslovnému termínu se shodným prívlastkem. Lexikalizovaná spojení s neshodným prívlastek jsou méně častá (*burza práce*). Otázku, zda je to ještě/už termín a je to ještě/už ustálené si kladl ve studii o Syntagmatice slovníku: typy lexikálních kombinací František Čermák. Podle něj na první otázku nemusí odpovídat lingvisté (s výjimkou jejich vlastní terminologie), odpověď na druhou otázku je ale složitější. Stejně tak Hauser uvádí: „Protože je termín součástí odborného vyjadřování, posuzuje jeho vhodnost nejen jazykověda, ale též příslušný obor“ (Hauser, 1980, 32). Vezmeme-li v úvahu teorii o třístupňovosti, tj. že existuje termín, přechodný termín a netermín, „ budeme muset stále znovu a znovu řešit do nekonečna hranice a individuální případy na škále a být tedy bez možnosti jasného a jednoduchého řešení“ (Čermák, 2001, 223-232). Samotní odborníci připouští, že rozlišit víceslovný termín

od lexikalizovaného spojení je velký problém, jelikož neexistuje definice, která by určila přesnou hranici mezi těmito slovními spojeními.

Čím se tedy vyznačují víceslovné termíny a lexikalizovaná spojení? Termínem je podle Jarošové pojmenování, které plní funkci definice a má svoje místo v systému pojmů daného oboru. Zatímco výše analyzované typy lexikalizovaných spojení by měly představovat typově specifické názvy běžných předmětů, jevů a institucí. Na rozdíl od termínů je provází významová vágnost (neurčitost) způsobená absencí pevného systému souřadných a nadřazených pojmů. A konkrétně existence systémovosti je jednou z podstatných charakteristik odborného názvosloví.

Podle Kučerové „lexikalizované slovné spojení je samostatná lexikální jednotka, která je vhodným dokumentačním kontextem lebo: 1. komponenty spojení si zachovali svoj priamy, pomenovací význam, 2. lexikalizácia slovného spojení je ideálnou realizáciou, konkretizáciou významu komponentov, pretože je to realizácia, ktorá má trvalú platnosť štruktúrnú i významovú“ (Kučerová, 1971,40). Názor, že komponenty lexikalizovaného spojení si zachovávají svůj přímý význam však Jarošová ve své studii o víceslovných termínech a lexikalizovaných spojeních vyvrací. Svě tvrzení opírá o analýzu lexikalizovaných spojení a víceslovných termínů, kdy dělí již zmíněná slovní spojení podle sémantické motivace do tří skupin.

Pro první skupinu je společným rysem „**motivačná zreteľnosť**“. Ta je typická pro následující lexikalizovaná spojení: *balící papír, státní znak, podniková chata*. Analogickou vlastnost vidíme například u termínů: *elementární částice, kyselá deště, kabelový rozvaděč*. Častými motivy onomaziologického příznaku v této skupině lexikalizovaných spojení bývají funkce pojmenovávaného předmětu, např. *psací stroj, zubní kartáček*, vztah pojmenovaného předmětu k jiné substanci, např. *petrolejová lampa*, nebo místo předmětu, např. *obecní úřad, školní jídelna*. Pokud lexikalizovaná spojení tvoří určité seskupení, vzniká dojem, jakoby upřesňující adjektiva v těchto spojeních vyjadřovala rodově-druhové vztahy. Např. *торговля банковская, активная*. Pokud nejsou lexikalizovaná spojení součástí nějakého pojmenovacího mikrosystému, potom se jedná buď o skupinu předmětů, které představují určitou odlišnost od typizovaných exemplářů, např. *решающий голос, nouzový východ*, nebo specifické adjektivum v tomto spojení je významovým těžištěm pojmenování, např. *psací stroj, čistící prostředek, vysoká škola*. Sémantická transpozice v oblasti lexikalizovaných spojení se na rozdíl od víceslovných termínů týká skoro výhradně onomaziologického příznaku.

Pro některá lexikalizovaná spojení je typická pouze „**čiasočná motivačná zreteľnosť**“. Jedná se o spojení substantiva s adjektivem, které se v daném významu většinou nikde jinde nepoužívá (Jarošová, 2000, 489).“ Patří sem taková lexikalizovaná spojení a víceslovné termíny, jejichž komponenty „disponují oslabenou spájateľnosťou až monokolokabilitou, např. *pitná voda*“ (Majchráková, 2005, 13), a také slovní spojení s nově vytvořeným speciálním adjektivem, např. *podpultové zboží, fritovací hrnec*.

Poslední skupina lexikalizovaných spojení a termínů se vyznačuje „**motivačnou nezreteľnosťou**“. V případě termínů je tato vlastnost založená např. na netransparentní transpozici antropomorfních a zoomorfních adjektiv (*slepý náboj, mrtvý bod*) nebo adjektiv odvozených od geografických názvů, např. *holandská dražba, český granát*. Poslední typ adjektiv je typický pro kuchařskou terminologii: *turecký med, linecké těsto*. V rámci lexikalizovaných spojení lze též vyčlenit skupinku s geografickým přívlastkem: *ruské kolo, anglické prostírání, ruský čaj*. Dále lze vyčlenit skupinu lexikalizovaných spojení s adjektivem, jehož transpozice je založená na symbolických hodnotách barev a kovů. Např.: *černá magie, černá kronika, modrá ekonomika*.

„Lexikalizované spojenie jako produkt lexikalizácie môže teda predstavovat akékoľvek ustálené slovné spojenie, ktoré nadobudlo povahu pomenovania a stalo sa súčasťou slovnej zásoby, čo znamená jak priame pomenovanie (tzn. združené pomenovanie) jako aj „metaforické pomenovanie (tzv. frazeologické jednotky)“ (Jarošová, 2000, 491). Podle Kačaly „Je to velmi živá, dynamická a pružná vrstva pomenování a ich vývinová otvorenosť je daná sémantickými aj formálnymi črtami obidvoch zložiek utvárajúcich viac-slovné pomenovanie, ako aj ich postavením v lexikálnom systéme jazyka“ (Kačala, 1997).

Určit, zda jde ještě o lexikalizované spojení či slovní spojení nabylo podob termínu, je tedy obtížné. Odborníci si často ve svých závěrech protiřečí. Ani na základě získaných materiálů není možné udělat jednotný závěr. Vždyť např. slovní spojení, která jsou součástí každodenního života, a my sami si již neuvědomujeme jejich terminologickou platnost (např. *základní škola, školní rok*), mají blíže k lexikalizovaným spojením jako k termínům. Jde o to, že tyto termíny jsou výsledkem sémantické terminologizace, tj. procesu, při němž se slova z běžné slovní zásoby stávají termíny v některém vědním oboru.

Problém se týká aktivních jazykových procesů a je zřejmé, že bude jedním z oblastí zkoumání v budoucnu. Je také třeba se zmínit, že se v současné době systém ruských ekonomických termínů nachází v přechodné fázi, což práci neulehčuje.

1) Neustále jsou přejímány a vytvářeny nové termíny.

2) Dochází k ustálenosti již existujících názvů. Například existuje termín *арбитражёр* a *арбитражист*. Jedná se o pojmenování jednoho a téhož pojmu: *арбитражёр* (angl. arbitrageur) - физическое или юридическое лицо, осуществляющее арбитражные операции (*lib.mabico.ru*), *арбитражист* (arbitrageur) - лицо, специализирующееся на арбитражных операциях (*vocable.ru*). Podle frekvence užívání názvu v textech má větší ustálenost termín *арбитражёр*.

3) Ne vždy je jednotný výklad ekonomických slovních spojení. Během naší práce jsme narazili na rozdílné chápání slovních spojení *коммерческий агент* a *торговый агент*. Překladový slovník uvádí, že *торговый агент* a *коммерческий агент* je v češtině obchodní zástupce. Podle výkladového slovníku je *коммерческий агент* (dealer, дилер) *посредник, специализирующийся на продаже и послепродажном обслуживании конкретного вида товаров, доходы которого складываются из разницы между продажной и покупной ценами*. Ve stejném výkladovém slovníku je pod heslem *торговый агент* (selling agent) uvedeno *лицо, которое продает товары одного или несколько предприятий по договору, действуя на рынках с высокой конкуренцией. Торговый агент сам устанавливает цены и условия сбыта, может торговать изделиями конкурентов. Отдельные фирмы-торговые агенты могут кредитовать производителей* (http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RKusslw,lxqol!gilty:). Zde jsme si položili otázku, zda v ruském výkladovém slovníku nedošlo k chybné interpretaci? Definice totiž neodpovídá termínu obchodní zástupce, ale inklinuje k definici termínu distributor. V textech jsme se setkali s výkladem pouze ve smyslu obchodního zástupce. Jsme toho názoru, že výše uvedená slovní spojení jsou synonymy, čemuž odpovídají jak hesla v českém překladovém slovníku, tak původní anglické názvy uvedené v ruském výkladovém slovníku.

4) S předchozím bodem souvisí velké množství přejatých anglicizmů v ruské terminologii, což může být příčinou ruského nesprávného výkladu termínů. Hlavně v oblasti ekonomické a právní se tento fakt stává hrozbou do budoucna.

Při zpracovávání získaného materiálu jsme narazili i na příklady, u nichž bychom s jejich klasifikací nesouhlasili. Např. se zařazením spojení *сmlouva о дiло* mezi lexikalizovaná spojení. Smlouva o díle je v ČR vymezena zákonem, konkrétně § 536 a následujících Obchodního zákoníku č. 513/91 Sb. Pro tento druh smlouvy nelze v češtině použít jiného synonymního pojmenování. Jedná se o pojem ustálený, jednoznačný. Pokud se budeme opírat o teorii, že je každý termín součástí určitého terminologického

mikrosystému souřadných a nadřazených pojmů, potom bude tomuto požadavku odpovídat termín *obchodněprávní smlouva*. Mezi právníky se bezpochyby jedná o víceslovný termín.

§ 536 Obchodního zákoníku č. 513/91 Sb.

(1) Smlouvou o dílo se zavazuje zhotovitel k provedení určitého díla a objednatel se zavazuje k zaplacení ceny za jeho provedení.

(2) Dílem se rozumí zhotovení určité věci, pokud nespadá pod kupní smlouvu, montáž určité věci, její údržba, provedení dohodnuté opravy nebo úpravy určité věci nebo hmotně zachycený výsledek jiné činnosti. Dílem se rozumí vždy zhotovení, montáž, údržba, oprava nebo úprava stavby nebo její části.

(3) Cena musí být ve smlouvě dohodnuta nebo v ní musí být alespoň stanoven způsob jejího určení, ledaže z jednání o uzavření smlouvy vyplývá vůle stran uzavřít smlouvu i bez tohoto určení.

Při posuzování, zda jde či nejde o víceslovný termín, hraje téměř hlavní roli proces terminologizace a determinologizace. Ovšem ani tady není vždy zcela zřejmé, jestli termín opravdu prošel již zmíněným procesem, či ne. Z naší praxe můžeme uvést, že některé ekonomické termíny bylo možné najít pouze ve výkladových slovnících a v odborné literatuře. Setkali jsme se ale také s řadou ekonomických termínů, které se vyskytují s vysokou frekvencí i v publicistických textech. Např. *HDP, cenné papíry, kapitálový trh, kupónová privatizace*. Zde můžeme občas váhat, zda proběhla částečná či nulová determinologizace odborného názvu.

3.2 MODELÝ EKONOMICKÝCH VÍCESLOVNÝCH TERMÍNŮ V RUŠTINĚ

Na základě poznatků uvedených v teoretické části lze konstatovat, že víceslovná pojmenování jsou proti jednoslovným pojmenováním charakteristická větší opisností, přesností a jednoznačností. Nevýhodou těchto pojmenování je, že jen výjimečně lze od nich tvořit jiná odvozená pojmenování.

Ruština používá analytického pojmenování pro názvy různých dokumentů k něčemu opravňujících (*таможенная декларация, концессионное разрешение, долговая запись*), pro názvy různých výrobních, komerčních a kulturních zařízení (*банковское предприятие, мастерская по ремонту*), názvy institucí z hlediska organizační struktury (*акционерное общество, общество с ограниченной ответственностью*), názvy oblastí lidské činnosti (*банковское дело, финансовое дело*). V ruštině se pomocí víceslovných pojmenování označují i některé názvy míst určené k provádění nějaké činnosti, k přechovávání, skladování něčeho (*место сбыта, ремонтный пункт, строительная площадка*).

České ekvivalenty se mohou z hlediska struktury se svými ruskými protějšky shodovat. To se týká převážně spojení typu adjektivum + substantivum. Existují však případy, kdy mezi oběma jazyky nacházíme ve struktuře daného typu pojmenování rozdíly, např. налог с оборота, рынок сбыта, аваль по векселю. V češtině je tento typ spojení (bezpředložkové či předložkové) „substantivum + substantivum“ velmi omezený. Čeština při překladu dává přednost spojení substantiva s adjektivem ve funkci shodného přívlastku.

Mezi ruštinou a češtinou existuje velká asymetrie v oblasti apozičních kompozit. Ruština je k tvorbě těchto kompozit vstřícná a to hlavně pod vlivem cizojazyčných termínů. Např. *garanční banka - банк-гарант, dodávka za hotové - спот-поставка*. V rámci našeho glosáře tento typ terminologického pojmenování tvoří 7,5 %.

Pro porovnání ruských a českých víceslovných termínů jsme sestavili **glosář 528 jednotek** převážně finančního odborného názvosloví, na jehož základě vznikly níže uvedené modely ruských termín - adjektivum+substantivum, substantivum+substantivum, nekongruentní vazby předložkové a univerbizovaná spojení v češtině. Odborné názvy zahrnuté do těchto modelů tvoří celkem 91,5 % z celkového počtu sledovaných jednotek. Zbýlých 8,5 % připadá na jednoslovné ruské názvy, které mají v češtině víceslovný ekvivalent. Jde o deriváty a vlastní složeniny (5,5%) a slova přejatá z angličtiny (3 %).

Při excerpci materiálů jsme si potvrdili tvrzení o tom, že je ruština všeobecně při pojmenovávání více analytická, zatímco čeština tíhne k syntetickým pojmenováním.

Ovšem výsledek nebyl tak jednoznačný, jak jsme původně předpokládali. V ruštině byl nárůst komponentů oproti češtině pouze u víceslovných předložkových termínů, a to o necelých 30%. Např.: *счёт в кронах – korunový účet, платёж по чеку – platba šekem*. V ruském komunikačním procesu se čím dál častěji setkáváme s univerbizací víceslovných terminologických pojmenování a užíváním zkratek, což se děje převážně za účelem urychlení komunikace. Pro cizojazyčné mluvčí se tento trend stává velkou bariérou pro chápání vyřčeného. Tlumočníci nemohou bez předběžné přípravy adekvátně zprostředkovat cizojazyčný projev. Např. *PTCB – Российская товарно-сырьевая биржа, СППР – Союз промышленников и предпринимателей России, рынок ГКО-ОФЗ – рынок государственных краткосрочных бескупонных облигаций и облигаций федеральных займов с постоянным и переменным купонным доходом*. Počet ruských jednoslovných termínů, u nichž se při překladu do češtiny musí použít víceslovného termínu činí 20 % z celkového počtu analyzovaných terminologických pojmenování (apoziční kompozita, deriváty, vlastní složeniny, zkratková slova a slova přejatá z angličtiny).

3.2.1 Model A (Adjektivum + substantivum)

двойная бухгалтерия	podvojně účetnictví
платёжная карта	platební karta
срочный вклад	termínovaný vklad
счёт-платёжное требование	faktura s inkasním příkazem

V případě víceslovných terminologických pojmenování se lze nejčastěji setkat s typem dvoučlenných pojmenování, v nichž místo určujícího členu zaujímá adjektivum, které vystupuje ve funkci shodného přívlastku. Platí to i v případě ekonomických termínů, proto jsme tento model zařadili na první místo. V námi sestaveném glosáři jich je ovšem pouze necelých **31,5 %** z celkového počtu sledovaných terminologických pojmenování, což je řadí až na druhé místo z hlediska frekvence výskytu. Na prvním místě se umístily nekongruentní vazby předložkové. Je to dáno tím, že do glosáře jsou zařazeny takové ruské a české odborné názvy, které se liší počtem komponentů.

валовой национальный продукт	hrubý národní produkt
открытый инвестиционный фонд	otevřený investiční fond
беспроцентная отсрочка платежа	bezúročný odklad placení

Součástí tohoto modelu jsou i ruská víceslovná pojmenování typu adjektivum + adjektivum ve formě shodného přívlastku (určující člen) ve spojení se substantivem (určovaný člen), např. *налоговая кредитная запись* a typu adjektivum ve formě shodného přívlastku (určující člen) ve spojení se substantivem + substantivum ve formě neshodného přívlastku (dohromady představují určovaný člen), např. *наличная форма акций*. Důvod, proč nebyl pro tato víceslovná spojení vyčleněn samostatný model je, že tato spojení chápeme jako «dvočlenný» model, v němž je jeden určující člen (adjektiva ve formě rozvíjejících shodných přívlastků nebo jen jedno adjektivum ve formě shodného přívlastku) a jeden určovaný člen (substantivum nebo spojení dvou a více substantiv).

Při překladu je potřeba brát zřetel na pořadí slov ve spojení, jelikož postavení víceslovného pojmu v systému je dáno sledem jednotlivých adjektiv.

3.2.2 Model B (Substantivum+substantivum)

биржа труда	úřad práce
рынок сбыта	odbytiště
совет директоров	dozorčí rada

анализ эффективности затрат	analýza efektivity nákladů
баланс доходов и расходов	bilance příjmů a výdajů

Tento typ sousloví je otevřený, velmi produktivní, jelikož na základě existujícího modelu vznikají stále nová sousloví (Rudinová, 2000, 151). Z celkového počtu 528 terminologických pojmenování činí uvedený typ víceslovného pojmenování **14%**. V ruštině je neshodný přívlastek v uvedených příkladech v genitivu a stojí v postpozici.

Při překladu těchto sousloví je nutné věnovat pozornost na gramatické transformace. Zejména na záměnu větných členů, tzv. transpozici, kdy substantivní ruský neshodný přívlastek přechází do prepozice ve formě adjektivního shodného přívlastku (v 1/3 námi sledovaných terminologických pojmenování typu S+S). Např. *счѐт депо - депозитní účet, биржа отходов – odpadní burza*. Při srovnávání českých a ruských ekvivalentů je patrná tendence české terminologie k ekonomii. Víceslovnému termínu v ruštině může odpovídat jednoslovný český ekvivalent ve formě kompozita nebo odvozeného substantiva, např. *банк данных – databanka, подведение баланса – uzávěrka, магазин розничной торговли – maloobchod*, nebo dochází k redukci počtu komponentů ve víceslovném spojení, např. *книга дебиторской задолженности – kniha pohledávek, работник умственного труда – intelektuální pracovník*.

Najdeme ovšem i víceslovná spojení, kdy nedochází k transpozici a je také zachován počet slov ve slovním spojení, např. *баланс банка - bilance banky*. Pokud budeme porovnávat rusko-český plán, je takovýchto případů ve srovnání s jinými modely méně. Konkrétně v našem glosáři najdeme necelých 23 % případů v rámci spojení typu S+S a 3 % těchto spojení z celkového počtu sledovaných termínů.

3.2.3 Model C (Nekongruentní vazby předložkové)

1) spojení určovaného substantiva s předložkovou vazbou «по» a neshodným přívlastkem v dativu

аваль по векселю	směnečný aval
агентство по трудоустройству	úřad práce
амортизационный фонд по облигациям	amortizační obligační fond
выписка по счету депо	výpis z depozitního účtu

Tento typ spojení považujeme z hlediska excerptce materiálu za nejzajímavější. V rámci našeho glosáře zaujímá uvedený typ významné místo, a to **14 %** z celkového počtu odborného názvosloví a 40,5 % z celkového počtu nekongruentních vazeb.

Vznik víceslovných termínů je výsledkem působení tendence k maximální motivovanosti označovaného. Terminologická pojmenování se vyznačují přesnější definicí, je zde snaha o docílení jednoznačnosti.

Domníváme se, že pomocí předložky «по» lze dosáhnout větší konkrétnosti při pojmenování pojmu. Do glosáře jsme například zařadili víceslovné spojení «агент по продаже», které může být zpřesněním termínu «коммерческий агент». Slovní spojení «агент по продаже» se vyskytovalo s velmi vysokou frekvencí v inzerátech a ekonomických textech pro širší veřejnost. Samozřejmě, že ne všichni mohou se zařazením slovního spojení «агент по продаже» do soustavy ekonomických termínů souhlasit. Již dříve bylo řečeno, že lze jen stěží určit přesnou hranici mezi lexikalizovaným spojením a víceslovným termínem, jelikož slovní spojení se stává termínem v momentě, kdy je přijato odborníky daného vědního oboru a zařazeno do příslušné terminologické soustavy. Jsme přesvědčeni, že uvedené tvrzení může být podnětem pro diskusi a právoplatné zařazení tohoto slovního spojení mezi termíny bude výsledkem takové diskuse.

Některá víceslovná předložková spojení již dosáhla své ustálenosti v terminologických soustavách, a proto o jejich zařazení do této skupiny není sporu. V rámci našeho glosáře to jsou odborné názvy typu: *менеджер по кадрам – personální manažer, таможенник по досмотру багажа – celní dozorce.*

V rámci uvedeného typu slovních spojení se setkáváme i s odbornými názvy, které mají bezpředložkový tvar. V našem glosáři jde zejména o pojmenování profesí a procesů.

Dochází ke vzniku nového pojmenování při koexistenci pojmenování předložkového. Jedná se o slovní spojení adjektiva ve formě shodného přívlastku se substantivem. Během naší práce jsme ale narazili na trend častějšího užívání předložkových vazeb, a to hlavně v publicistických textech. Celkově lze charakterizovat víceslovná spojení s předložkou «по» za velmi progresivní typ spojení. Při překladu níže uvedených terminologických pojmenování je patrná tendence češtiny k ekonomii. České ekvivalenty se shodují s ruskými bezpředložkovými typy.

горизонтальный анализ	анализ по горизонтали	horizontální analýza
импортный агент	агент по импорту	importní agent
маркетинговый менеджер	менеджер по маркетингу	marketingový manager

2) spojení určovaného substantiva s předložkovou vazbou «о» a neshodného přívlastku v lokálu

декларация о доходах	признание příjmů
справка о судимости	výpis z rejstříku trestů

заявление о предоставлении концессии	žádost o koncesi
свидетельство о сдаче товара	dodací list

V příloženém glosáři činí tento typ víceslovného terminologického spojení necelých 7 % v rámci všech námi sledovaných odborných názvů a 19,5 % z celkového počtu nekongruentních předložkových vazeb. I zde existují bezpředložkové ekvivalenty, např. *отгрузочное извещение/извещение об отгрузке – odesílací avízo*. Od některých víceslovných termínů nelze bezpředložkové ekvivalenty vytvořit, jelikož se jedná o několikaslovná spojení, např. *декларация о происхождении товара – prohlášení o původu zboží*.

Při překladu do češtiny se většinou setkáváme s modelem adjektivum ve formě shodného přívlastku + substantivum, např. *декларация об имуществе – majetkové přiznání, дополнительная статья о конкуренции – konkurenční doložka*.

3) spojení určovaného substantiva s předložkovou vazbou «на» a neshodným přívlastkem v akuzativu

арест на вклад	obstavení vkladu
варрант на акцию	warrant na akcii
налог на прибыль	daň ze zisku

V našem glosáři má slovní spojení s předložkou «на» podobnou frekvenci výskytu jako slovní spojení s předložkou «о», tzn. zhruba 6 % těchto slovních spojení v rámci celého glosáře a 17,5 % z celkového počtu předložkových spojení. Pro některá uvedená spojení existují ruské bezpředložkové ekvivalenty ve formě spojení adjektiva (shodného přívlastku) se substantivem. Např. *акция на предъявителя/предъявительная акция – akcie na doručitele, доход на душу населения/душевой доход - důchod na hlavu.*

Jedná se převážně o spojení, která konkretizují typy plateb (*налог на горючее*), dokumentů (*концессия на предпринимательство, заявление на выдачу кредита*) a názvy ekonomických procedur (*арест на вклад*).

V porovnání s českými ekvivalenty je uvedený typ sousloví analytictější. V češtině převládá spojení shodného adjektivního přívlastku se substantivem. Např. *срок на перевозку - přepravní lhůta, концессия на предпринимательство - živnostenské oprávnění, налог на наследство – dědická daň* aj.

4) spojení určovaného substantiva s předložkovou vazbou «с» a neshodným přívlastkem v genitivu

доход с бона	příjem z obligace
налог с наследства	dědická daň

аккредитив с красным условием	akreditiv s červenou doložkou
аннуитет с отсроченным налогообложением	renta s odloženým zdaněním
товарищество с ограниченной ответственностью	společnost s ručením omezeným

Spojení uvedeného typu je v našem glosáři zastoupeno v **3,5 %** z celkového počtu víceslovných termínů a v necelých 10,5 % v rámci předložkových víceslovných pojmenování.

V porovnání s češtinou je tento typ spojení opět analytičtější. Při překladu námi analyzovaných spojení se v drtivé většině setkáváme s typem adjektivum ve formě shodného přívlastku + substantivum. Např. *продажа с аукциона – aukční prodej, облигация с опционом – opční obligace.*

5) spojení určovaného substantiva s předložkovou vazbou «в» a neshodného přívlastku v akuzativu

выплата в рассрочку	platba na splátky
дата вступления в силу	datum nabytí platnosti

spojení určovaného substantiva s předložkovou vazbou «в» a neshodného přívlastku v lokálu

капитал в ценных бумагах	kapitál v cenných papírech
расчёт в порядке инкассо	inkasní placení
счёт в кронах	korunový účet

Tento typ spojení činí v našem glosáři necelé **1,5 %** z celkového počtu odborného názvosloví a 4,5 % z předložkových vazeb. Od předchozích spojení se liší tím, že u námi analyzovaných spojení nelze vytvořit bezpředložkové varianty. Při překladu do češtiny nepozorujeme tak často model adjektiva + substantiva, ale je buď zachována předložková varianta, např. *продажа в рассрочку - prodej na splátky*, nebo se jedná o model substantivum + substantivum (tedy neshodný přívlastek), např. *дата вступления в силу - datum nabytí platnosti.*

Kromě zmíněných modelů jsme narazili také na typy s předložkami «для», «к», «за», «от», «без», «до», «вне» a «вдоль». Jelikož jsou tato slovní spojení zastoupena pouze v minimálním množství, nevyčleňovali jsme pro ně samostatné modely. Uvedené typy spojení představují celkem **2,5 %** ze všech sledovaných odborných názvů a **7,5 %**

v rámci předložkových vazeb. Jedná se o víceslovné termíny typu бланк для претензий – reklamační list, дивиденд к оплате - splatná dividenda, доход от капитала - kapitálový výnos, сделка без соперника – arivální obchod.

3.2.4 Model D (Univerbizovaná spojení v ruštině)

1) Апозоční kompozice

банк-партнер	partnerská banka
блю-чипс	blue chips
выставка-продажа	prodejní výstava
маркет-мейкер	tvůrce trhu
спот-поставка	dodávka za hotové

Kromě výše uvedených víceslovných spojení jsme mezi modely zařadili apoziční kompozita, jelikož existuje nerovnováha mezi ruskými a českými ekvivalenty. Jak již bylo řečeno v teoretické části, ruština se nebrání přejímkám z jiných jazyků. Tento fakt ovlivnil současnou ruskou ekonomickou terminologii, v níž apoziční model termínů zaujímá jedno z předních míst slovo tvorby.

V námi sestaveném glosáři je přes **7,5 %** apozičních kompozit, kterým odpovídají buď české novotvary nebo přejaté anglicizmy. Českými ekvivalenty jsou především substantivní sdružená pojmenování s adjektivem ve funkci přívlastku, přičemž adjektivum odpovídá druhému komponentu ruských pojmenování apozičního typu.

2) Zkratková slova

бухучёт	účetní evidence
госбюджет	státní rozpočet
комбанк	obchodní banka
нацвалюта	národní měna
сберкасса	spořitelna

Posledním námi zvoleným modelem jsou zkratková slova, která zaujímají v ruské slovo tvorbě významné postavení. V našem glosáři jsou 4 % zkratkových slov. Při jejich tvorbě se projevuje snaha o ekonomii, o urychlení komunikace. Zkratkových slov ruština užívá především pro pojmenování úřadů a institucí.

Čeština není tvorbě zkratkových slov tak nakloněna, proto se při překladu užívá analytičtější forma odborného názvu. U námi uvedených příkladů jde zejména o spojení adjektiva ve shodném přívlastku a substantiva. Např. *инвестбанк* - *investiční banka*, *Госкомстат* – *Státní statistický úřad*.

4. SHRNU TÍ

Úvodní kapitolu naší práce jsme věnovali odbornému stylu, jehož hlavním úkolem je sdělování odborných poznatků. S tím souvisí potřeba pojmenovávat vědecké jevy a skutečnosti. K tomuto účelu slouží odborné názvosloví, o kterém pojednává naše práce.

V následné kapitole a podkapitole o vlastnostech termínů jsme shrnuli pohledy českých a ruských lingvistů na terminologii a termín. Na základě uvedených definicí jsme se snažili najít odpověď na námi často kladenou otázku: „Kdy se jedná pouze o víceslovné lexikalizované spojení a kdy o termín?“ Již v této fázi naší práce jsme se začali utvrzovat v tom, že je obtížné stanovit přesnou hranici mezi lexikalizovaným spojením a termínem, jelikož termín je lexikální jednotka sloužící odbornému vyjadřování a mající své místo v terminologické systému příslušného oboru. Po prostudování vědeckých statí týkajících se vlastností termínů jsme dospěli k závěru, že za nejdůležitější vlastnosti termínů je považována přesnost, jednoznačnost a ustálenost. což jsou rysy charakteristické zejména pro víceslovná terminologická pojmenování.

Také jsme považovali za nutné věnovat krátkou kapitolu problému profesionalismů (včetně slangu) v národním jazyce. Je totiž nutné si uvědomit, že užívání profesionalismů a profesního slangu při oficiálních setkáních nebo v písemné dokumentaci může vyvolat negativní reakci ze strany příjemců. Nejčastěji dochází k poškození reputace člověka, který tyto jazykové výrazy používá. Na druhé straně, vhodné použití profesionální mluvy či profesního slangu odkazuje na dobrou orientaci v daném oboru a napomáhá rychlejší adaptaci v novém pracovním prostředí. S profesionalismy se setkáváme snad ve všech profesních odvětvích. V češtině je řadíme k sociolektům, kam mimo jiné patří také slang a argot. Profesní mluva a slang jsou často zaměňovány, což je důsledkem širšího či užšího chápání tohoto problému. Proto jsme se v naší práci snažili podat vysvětlení, čím se v užším chápání od sebe tyto jazykové poloútvary liší. Došli jsme k závěru, že profesionalismy se od slangových výrazů liší svou neexpresivitou, neobsahují prvky metaforičnosti, nesnaží se o atraktivnost a jsou vytvářeny převážně pro potřeby úspornosti jazykových prostředků. Musíme také konstatovat, že mluva finančníků a účastníků burz je nasytjena jak profesionalismy, tak slangovými výrazy.

V české a ruské ekonomické terminologii došlo za posledních 20 let k velkým změnám, o čemž pojednává další kapitola. Jedná se o tzv. aktivní jazykové procesy, které jsou stále živé. Nejdiskutovanějším tématem se stává jak v češtině tak v ruštině vliv anglicizmů. Mimo jiné pozorujeme existenci většího počtu víceslovných terminologických

pojmenování, která nelze nahradit jednoslovnými názvy. Např. *zaknihované cenné papíry*, *hypoteční zástavní list*.

Kapitola o vzniku termínů podává ucelený přehled o tvorbě termínů. V ruštině se v poslední době dostává do popředí zájmu kompoziční způsob slovo tvorby, zejména apoziční kompozice, s jejíž pomocí je řešen problém přílišného množství anglicizmů v ekonomickém terminologickém názvosloví (*хедж-фонд*). V češtině pozorujeme nárůst hlavně hybridních kompozit (*eurovolby*, *biomasa*). V ruštině je velmi frekventovaným způsobem vzniku termínů abreviace (např. *физлицо – физическое лицо*), která je v oblasti tvorby zkratkových slov významnější jak v češtině a derivate bez pomoci afixů (*обвал*). Velkou roli při tvorbě neologismů zaujímá již zmiňované přejímání slov z cizích jazyků, které není vnímáno pouze jako pozitivní trend, protože znesnadňuje podání jednotné a správné definice terminologického pojmenování.

Protikladem terminologizace je determinologizace, o které je následující kapitola. Jelikož termíny pronikají z úzce odborné sféry převážně do sféry publicistické, popsali jsme tento proces z pohledu českých a ruských odborníků. Determinologizaci lze rozdělit na částečnou a úplnou, což vysvětluje velké množství ekonomických termínů v ne odborných textech.

Překlad termínů pokládáme za nejdůležitější kapitolu v první části naší práce. Při překladech je totiž nemyslitelné zaměnit bezekvivalentní termín cizojazyčným termínem, který je významově blízký. Je třeba klást důraz na přesnost a jednoznačnost. Proto by měl být každý překladatel odborné literatury seznámen s teorií ekvivalentnosti v překladu a na základě těchto teoretických znalostí a specifických odborných znalostí daného vědního oboru přistupovat k samotnému překladu.

V druhé části jsou shrnuty poznatky předních lexikologů na téma lexikalizované spojení a víceslovné terminologické pojmenování. Úvodní kapitolu považujeme za klíčovou při hledání odpovědi na již zmíněnou otázku: „Kdy se jedná pouze o víceslovné lexikalizované spojení a kdy o termín?“. Došli jsme k závěru, že považovat určité slovní spojení za termín je věc složitá, která téměř vždy vzbuzuje nejistotu. Tato nejistota je dána tím, jak se ten který termín chápe v příslušné disciplíně. Zařazení pojmenování mezi termíny není otázka lexikografická či evidence ve slovnících, ale je to záležitost odborníků daného vědního oboru. Při sestavování glosáře ekonomických termínů, jsme se řídili následujícími pravidly:

- 1) význam terminologického pojmenování lze vyjádřit definicí
- 2) víceslovný název pojmenovává vždy jen jednu skutečnost, jeden pojem

- 3) terminologické pojmenování se vyznačuje jednoznačností i bez užití v textu
- 4) jednotlivé komponenty víceslovného pojmenování nelze vypustit nebo nahradit, jelikož by se změnil celkový význam pojmenovávaného pojmu
- 5) víceslovné spojení lze považovat za ustálené v určitém vědním oboru, je součástí jeho terminologického systému

Zejména velký důraz jsme kladli na námi určené pravidlo číslo 4, tj. nemožnost vypustit či nahradit jednotlivé komponenty ve víceslovném spojení. Např. termín *наличная форма ценных бумаг* (*listinné cenné papíry*) by po vypuštění některého ze svých komponentů úplně změnil smysl. Nevěděli bychom, o jakou formu cenného papíru jde (po vypuštění slova „listinné“). Nebo bychom nemuseli vůbec vědět, že jde o „cenný“ papír (po vypuštění slova „cenný“).

Na základě glosáře, který obsahuje převážně víceslovné termíny z finanční oblasti, jsme vytvořili 4 hlavní modely ruských víceslovných termínů, které jsou dále děleny na podmodely. Glosář obsahuje 528 ruských terminologických pojmenování, které jsme excerpovali z ekonomických textů, výkladových slovníků, publicistických textů a překladových slovníků. Snažili jsme se o zařazení ruských odborných názvů, které se v češtině liší počtem komponentů. Z kvantitativního hlediska jsou v glosáři zastoupena:

- 1) předložková víceslovná terminologická pojmenování (34,5 %) - *арест на вклад*/obstavení vkladu
- 2) spojení adjektiva ve shodném přívlastku se substantivem (31,5 %) – *именная акция*/akcie na jméno
- 3) ruské jednoslovné termíny mající v češtině víceslovný ekvivalent (20 %) – jedná se o apoziční kompozita (7,5%) – *банк-эмитент*/emisní banka, deriváty – *браковщик*/kontrolor jakosti a vlastní složeniny (5,5 %) – *векселедержатель*/majitel směnky, zkratková slova (4 %) – *комбанк*/obchodní banka a slova přejatá z angličtiny (3 %) – *нотипс*/burzovní oznámení
- 4) spojení dvou substantiv, z nichž je druhý člen ve formě neshodného přívlastku (14 %) – *срок кредита*/lhůta poskytnutí kreditu

Při překládání ruských termínů jsme narazili i na bezekvivalentní odborné názvy. Jedná se převážně o slova přejatá z angličtiny a v českém ekonomickém prostředí zřejmě zatím nepoužívaná. Pro tyto odborné názvy jsme se rozhodli vytvořit ruský výkladový slovník, v němž jsou většinou uvedeny i anglické definice původních termínů.

Závěrem musíme konstatovat, že při porovnávání ruských a českých víceslovných termínů ruština obecně tíhne více k analytičtější formě. Jde o tvorbu předložkových

víceslovných pojmenování, v čemž spatřujeme snahu o co nejpřesnější pojmenování pojmu. V opozici stojí zkratková slova a kompozice (včetně apoziční kompozice), které při překladu do češtiny vyvrací tvrzení o tom, že se čeština snaží o větší hospodárnost projevu. Během naší práce jsme pozorovali spíše snahu ruštiny o úspornější projev, což je dáno hlavně existencí velkého množství anglicizmů.

5. ZÁVĚR

Při sestavování rusko-českého glosáře jsme si neustále kladli otázku, zda víceslovná lexikalizovaná spojení v ekonomických oborech nabylo podob termínu. Na základě excerpce materiálu jsme došli k názoru, že prvotním předpokladem pro to, aby se slovo či slovní spojení stalo termínem je možnost s maximální přesností vymezit jeho definici. Také jsme se utvrdili v tom, že neexistuje pevná hranice mezi lexikalizovaným spojením a termínem, jelikož každé terminologické pojmenování je lexikální jednotkou, která se stává termínem v případě, kdy je užívána k pojmenování odborného jevu či skutečnosti a je zařazena do terminosystému.

Analýza potvrdila, že termíny nelze posuzovat pouze podle vlastností definovaných lingvisty. To znamená, že termín v textu nepoznáme pouze podle systémovosti, významové průzračnosti, přesnosti a jiných charakteristik uvedených v kapitole o vlastnostech termínů. Pro vyhledávání a určování termínů má velký význam frekvence výskytu daného názvu v odborných textech. Je třeba si ale uvědomit, že ne všechny termíny mají, použijeme-li slov Šrajjerové, stejnou míru terminologické platnosti, tzv. termínovost.

Musíme konstatovat, že terminologická práce představuje velmi složitý a náročný komplex dílčích činností. Jedná se o doplňování termínů v již etablovaných oborech, vytváření terminologie v oborech více méně nových, řešení otázky tvoření domácích ekvivalentů k termínům cizím a o sbližování s terminologií mezinárodní.

Závěrem lze konstatovat, že jako laici nemůžeme jednoznačně říci, zda se slovní spojení stalo součástí terminologie určitého vědního oboru. Konečné rozhodnutí na toto téma připadá specialistům daného oboru. Pouze odborníci vědí, zda je určité slovní spojení možné považovat za termín a jako takový ho užívají a stává se i součástí terminologických slovníků.

6. PEZIOUME

Процессы интеграции и глобализации бизнеса, расширение международного сотрудничества, динамичное развитие экономических отношений делают язык экономики объектом внимания исследователей. Интерес для лингвистов представляет изучение развития финансовой и экономической терминологии того или иного языка, включая проблемы перевода данных терминов.

В настоящей работе мы рассматриваем вопрос русских многословных терминологических наименований и сопоставляем их чешским эквивалентам. Первичной целью работы явилось создание русско-чешского глоссария экономических терминов, на основании которого мы выделили основные модели русских экономических терминов. Мы попробовали проанализировать данные модели с точки зрения частей речи, с тематической точки зрения и с точки зрения их перевода на чешский язык. Так как нам не удалось найти чешские эквиваленты ко всем русским терминам (*напр. акция-двойник, онкольный рынок, банк-дилер*) мы решили включить в настоящую работу толковый словарь трудных финансовых терминов.

Работа разделена на часть теоретическую и часть практическую, после которой следует нами составленный глоссарий экономических терминов.

В теоретической части, во-первых, мы коснулись научного стиля, потому что он выделяется использованием специальной лексики – терминов и терминологических наименований. Термин представляет собой особое эмоционально-нейтральное слово или словосочетание, принятое в определенной профессиональной сфере и употребляемое в особых условиях. В терминах отражается наиболее точное, концентрированное и экономное определение научной идеи. Совокупность терминов, которая составляет автономный сектор любого национального языка, тесно связанный с научной деятельностью, называется терминологией.

Термин и его специфические признаки мы описали с помощью общепринятых научных сведений чешских, словацких и русских лингвистов. На основе полученных данных, мы искали ответ на нами очень часто задаваемый вопрос: „Когда словосочетание становится термином?“ Принимая во внимание признаки терминов, как наличие дефиниции, тесная связь с понятием, системность, тенденция к моносемичности в пределах поля, отсутствие экспрессии,

стилистическая нейтральность, мы дошли к выводу, что каждое такое лексическое словосочетание становится термином с момента его специфического употребления в некоторой научной области. Свою роль при определении терминов играет частота их использования в устной речи или научных текстах и степень их устойчивости.

Язык работников финансовой и экономической сферы, между прочим, насыщен профессионализмами и сленговыми выражениями. Спекулянтов на биржах называют *быками и медведями или волками и овцами, котлета – это пачка денег, прибля – это прибыль, бойцы – торговцы на бирже*. Проблема в том, что эти выражения не всегда относятся к литературному языку и зачастую непонятны людям иных специальностей. Употребление специальной лексики может вызвать у адресатов отрицательную реакцию. С другой стороны, владелец профессионализмов и профессионального сленга производит впечатление специалиста, хорошо разбирающегося в данной области деятельности. Поэтому очень важно, чтобы человек сумел отличить термины от профессиональной лексики и сленга, и чтобы сумел употреблять эти выражения в самый подходящий момент.

Терминологическая работа – это дело сложное. Надо искать новые термины, устанавливать корпуса терминов, обслуживающих исследуемый фрагмент сферы деятельности человека, изучать семантические и формально-структурные особенности иноязычных терминов и так далее. В течение нашей работы мы столкнулись с мнением русских лингвистов, что в русской экономической терминологии надо навести порядок. Мы тоже встретились с различными проблемами, прежде всего вызванными включением иноязычных слов в русский текст. Основной проблемой является слишком много англицизмов в русской научной речи, отсутствие русских эквивалентов и различное толкование заимствованных терминов. Например толкование словосочетаний *коммерческий и торговый агент* нам не явилось достаточно ясным, однозначным. Это связано с непрерывными процессами становления и развития отдельных терминосистем, с так называемыми активными языковыми процессами в экономической терминологии.

Активные языковые процессы в области экономики обусловлены появлением новых социально-экономических реалий (рост неологизмов – *напр. инвестиционный фонд, рынок капитала*) переходом от центральной экономики к рыночной экономике (переход терминов из активного словарного состава в пассивный и наоборот – *напр. появились термины, как, безработица, биржа труда, инфляция*), новыми открытиями в области науки (появление терминов иноязычного

происхождения – *напр. софтвер, сервер*), глобализацией (резкий рост интернационализмов – *потребительский рынок, негативное влияние*).

С активными языковыми процессами тесно связаны терминологизация и детерминологизация. Под терминологизацией понимается переход общеупотребительного слова литературного языка в термины. В широком смысле слова терминологизация касается не только семантических методов создания терминов, а также морфологических, синтаксических методов и заимствования слов из других языков. Это значит, что к терминологизации можно отнести процессы, в течение которых возникают:

- 1) вновь созданные слова - аффиксальные дериваты (*биржевик, финансист*), композиты (*векселедержатель, займодержатель*), аппозиционные композиты (*бланк-ваучер, банк-гарант*), аббревиатуры (*внешторгбанк, комагент*), словосочетания (*аукционный лот, бессрочная ценная бумага*)
- 2) заимствованные слова из иностранных языков (*бесса, андеррайтер*)
- 3) и процессы расширения значения общеупотребительного слова путём придания строгого и точного определения путём метафорического или метонимического переноса наименования (*банк данных, банк крови*).

Терминология финансовой и экономической сферы не только заимствует слова общенациональной лексики, но и влияет на нее и обогащает ее. Процесс введения терминов в различные газетно-публицистические жанры, результатом которого является частичное или полное переосмысление терминов называется детерминологизацией. Термины теряют за пределами своего терминологического поля свои дефинитивные и системные характеристики, *напр. силовое поле творчества, инъекция оптимизма*.

Особое внимание мы выделили переводу терминов. Здесь играет главную роль эквивалентность терминов. Из-за разных традиций номинации понятий, сложившихся в каждом из языков, а также из-за различных явлений самой действительности, нельзя всегда абсолютно полно и точно передать содержание термина-оригинала. Способами перевода иноязычных терминов и терминологических словосочетаний, не имеющих словарных эквивалентов в русском или чешском языке, являются:

- транслитерация (*робот, босс*)
- транскрипция (*блокейдж, ажио*)

- калькирование (*долговечность изделия, лотовые торги*)
- описательный перевод (*брейк – rychlý nečekaný pokles na burze*)
- создание неологизмов (*биржевик, валютчик*).

Переводчики терминов должны быть осторожны при правильном выборе терминов-эквивалентов, потому что недопустимо использовать для перевода только слова или словосочетания близкие по значению, а слова одинакового значения.

В практической части настоящей работы мы, во-первых, описали взгляды русских, чешских и словацких лингвистов по теме лексические словосочетания и многословные термины. Мы убедились в том, что специфика термина заключается, прежде всего, в его особой функции номинации понятий в системе понятий. Мы дошли к заключению, что нельзя точно определить границу между терминологической и общеупотребительной лексикой, так как термины надо рассматривать как лексические единицы, свободно функционирующие в языке подобно другим словам, но имеющие специальную функцию названия специального понятия в рамках отдельной терминосистемы. В первую очередь, они отличаются своим функциональным характером. Уверенно определить термин поэтому могут только специалисты научной области, в которой специальная лексика применяется.

На основе глоссария мы создали четыре модели русских экономических (финансовых) терминологических наименований. Исходя из того, что мы главным образом искали такие термины, которые отличаются в русском и чешском языках числом компонентов, мы пришли к заключению, что в финансовой терминологии характерным оказывается как стремление к созданию расчленённых, семантически прозрачных и мотивированных наименований (напр. *акция трудового коллектива, рассмотрение вопроса о наследстве*) так стремление к экономии (с помощью аббревиатур - *физлицо*, терминов заимствованных из иностранных языков – *бид, бирдинг-синдикат* и т.п.). Поэтому мы с точки зрения частоты встречались со следующими моделями финансовых терминов:

- 1) предложные многословные терминологические наименования (34,5 %)
- 2) сочетание имени прилагательного в форме согласованного определения и имени существительного (31,5 %)
- 3) русские однословные термины, имеющие в чешском языке многословные эквиваленты (20 %) – аппозиционные композиты (7,5%), дериваты и композиты

(5,5%), частичносокращённые слова (4%) и слова заимствованные из иностранных языков (3%)

4) сочетание двух имен существительных, из которых один член выступает в форме несогласованного определения (14%).

Мы стремились выбирать для глоссария такие терминологические наименования, которые соблюдают правила о многословных терминах:

- в основе термина обязательно лежит дефиниция
- многословное наименование всегда называет одно понятие
- терминологическое понятие однозначно и без контекста
- отдельные члены многословного наименования нельзя исключить или заменить
- многословное сочетание можно считать устойчивым в отдельной области науки.

При не соблюдении некоторых вышеуказанных правил изменяется смысл многословного наименования или оно может потерять терминологическую силу. Проанализируем например термин *внебиржевой межбанковский валютный рынок*. Это термин, обозначающий вид валютного рынка. В случае исключения слова «валютный», мы не знаем, о каком рынке идёт речь – рынке капиталов, кредитном рынке и т.д. То же самое при исключении слова «межбанковский», так как рынок между банками отличается от остальных рынков своими специфическими процентными ставками. Под термином «внебиржевой» понимаются сделки, которые не подлежат строгим биржевым правилам. Вместе термин *внебиржевой межбанковский валютный рынок* обозначает *рынок, на котором тысячи банков всего мира в течение рабочей недели производят торговлю национальными валютами*. Подобно мы можем анализировать термин *рынок ценных бумаг* и т.п.

Обобщив нами вышеприведённые выводы, мы должны сказать, что назвать многословное наименование термином проблема очень сложная, которая всегда связана с чувством неопределенности. Введение наименования в терминологическую систему данной области науки – это вопрос не только лексикографический, а это дело специалистов данной области науки.

На основании сопоставления русских и чешских финансовых терминологических наименований нам нужно отметить, что в русской терминологии появляется тенденция к аналитичным формам названий. В нашей работе это

проявилось в образовании предложных многословных терминов, которые имеют возможность более конкретно называть понятия. Но с другой стороны мы также часто встречались с русскими ондословными терминами, которым в чешском языке соответствует многословный эквивалент. Это открытие противоречит утверждению о том, что чешские термины более экономны, чем русские.

Мы надеемся, что настоящая работа будет полезной для будущих студентов русского языка. Мы уверены, что некоторые темы, которых мы коснулись, требуют более подробного исследования, например: тема предложных наименований, именно терминов с предлогом «по», тема неологизмов, включая англицизмы, тема глаголов-терминов, тема профессионализмов в экономической сфере.

7. GLOSÁŘ

Glosář obsahuje 528 jednotek a je rozdělen na dvě části. V první části jsou zastoupeny ruské předložkové víceslovné termíny a do druhé části jsou zařazeny ostatní sledované modely ruského ekonomického názvosloví, tj. spojení adjektiva se substantivem, bezpředložkové spojení substantiv, jednoslovné termíny mající v češtině víceslovný ekvivalent. Termíny jsou uspořádány abecedně. U víceslovných termínů je kladen důraz na dodržení správného slovosledu rodového a druhového komponentu. Slovníková hesla tak mají ve většině případů tvar víceslovného pojmenování, v němž rodový komponent uvádíme v základním tvaru, tzn. substantiva v 1. pádě jednotného, popřípadě množného čísla.

PRVNÍ ČÁST GLOSÁŘE

A

аваль по векселю	směnečný aval
агент по закупкам	nákupní agent
агент по импорту	importní agent
агент по продаже	prodejný agent
агент по рекламе	reklamní agent
агент по снабжению	zásobovací agent
агент по экспорту	exportní agent
агентство по безопасности	bezpečnostní agentura
агентство по трудоустройству	úřad práce
аккредитив с красным условием	akreditiv s červenou doložkou
акт о дорожном происшествии	havarijný protokol
акт об испытании	zkušební protokol
акция на предъявителя	akcie na doručitele
амортизационный фонд по облигациям	amortizační obligační fond
анализ по горизонтали	horizontální analýza
аннуитет с отсроченным налогообложением	renta s odloženým zdaněním
арест на вклад	obstavení vkladu
аукцион по продаже	prodejný aukce
Б	
бланк для претензий	reklamační list
бланк для рекламации	reklamační list

бланк по форме	пředepsaný formulář
брутто текущий доход по ценным бумагам	hrubý příjem z cenných papírů
бюро по контролю	kontrolní oddělení
бюро по трудоустройству	úřad práce
В	
варрант на акцию	warrant na akcii
выписка по счету депо	výpis z depozitního účtu
выплата в рассрочку	placení na splátky
Д	
дата вступления в силу	datum nabytí platnosti
декларация на груз	deklarace zboží
декларация о доходах	přiznání příjmů
декларация о происхождении товара	prohlášení o původu zboží
декларация об имуществе	majetkové přiznání
делопроизводство по зарплатам	mzdová agenda
дивидент к оплате	splatná dividenda
долг по капиталу	kapitálový dluh
долг по налогу	daňový dluh
долг по наследству	pozůstalostní dluh
долговое обязательство с плавающей ставкой	obligace s pohyblivou sazbou
должник по векселю	směnečný dlužník
должник по договору	smluvní dlužník
должник по заставной	zástavní dlužník
должник по текущему счёту	kontokorentní dlužník
дополнительная статья о конкуренции	konkurenční doložka
дополнительная статья о расчётах	zúčtovací doložka
доставка с опозданием	zpožděné doručení
доход на душу населения	důchod na hlavu
доход от капитала	kapitálový výnos
доход с бона	příjem z obligace
З	
задолженность по капиталу	dlužná jistina
задолженность по квартплате	dlužné nájemné
закон о лицензиях	licenční zákon
затраты на оплату труда	mzdové náklady
затраты на складирование	skladové náklady
затраты по труду	pracovní náklady
заявление на выдачу кредита	žádost o úvěr
заявление о предоставлении концессии	žádost o koncesi
заявление об убытке	hlášení škody

И

извещение об отгрузке
издержки по сделке
издержки по хранению
индоссамент на инкассо
инструкции по контролю

К

капитал в ценных бумагах
квитанция о доставке
код с обнаружением ошибок
комиссия за инкассирование
комитет по аттестации
комитет по безопасности
комитет по котировке
Коммисия по ценным бумагам
конкурс по продаже
консультант по маркетингу
консультант по налогам
контракт на поставку
контракт на срок
контракт о лизинге
контракт о найме
концессия на предпринимательство
кооператив по сбыту

Л

лицензия на предпринимательскую
деятельность
лицензия на производство

М

маржа по курсам
маржа по ценам
менеджер по кадрам
менеджер по кредитам

Н

накладная на отпуск материала
налог на горючее
налог на наследство
налог на товары ширпотреба
налог с дарений
налог с наследства

odesílací avízo
transakční náklady
skladovací náklady
inkasní indosament
kontrolní předpisy

kapitál v cenných papírech
dodací list
bezpečnostní kód
inkasní provize
atestační výbor
bezpečnostní výbor
výbor pro kotaci
komise pro cenné papíry
prodejní konkurz
marketingový poradce
daňový poradce
dodací smlouva
termínovaný kontrakt
leasingová smlouva
nájemní smlouva
živnostenská koncese
odbytové družstvo

živnostenské oprávnění

výrobní licenze

kursová marže
cenová marže
personální manažer
úvěrový manažer

dodací list materiálu
daň z pohonných hmot
dědická daň
spotřební daň
darovací daň
dědická daň

налог с прибыли
напоминание об инкассо
наука о финансах

О

облигации на предъявителя
облигации с правом досрочного выпуска

облигация с опционом
общие расходы по кредиту
оговорка о компенсации
оговорка о концессии
оговорка о курсе
оговорка о повышении цены
оговорка о понижении цены
оговорка о страховании
оговорка о цене
оговорка об изменении
оговорка об уполномочении
опцион на покупку
опцион на продажу
остаток по дебету
остаток по контокорренту
отчётность по налогам

П

переучёт по оценке
плата за комиссию
плата за листинг
платёж по чеку
подписка на акции
покупка в рассрочку
поручитель по векселю
пособие по временной нетрудоспособности
пособие по социальному страхованию
потеря на курсе
право на наследство
предупреждение об уходе
прибыль на капитал
прибыль от ликвидации
привилегированные акции
с корректной ставкой

výnosová daň
inkasní upomínka
finančnictví

obligace na doručitele
obligace s právem emise
před stanovenou dobou
opční dluhopis
celkové náklady úvěru
kompenzační doložka
koncesní doložka
kursová doložka
cenová klouzavá doložka
cenová flukтуаční doložka
pojistná doložka
cenová doložka
pozměňovací doložka
zmocňovací doložka
opce s právem koupě
opce s právem prodeje
debetní zůstatek
kontokorentní zůstatek
daňové výkaznictví

odhadní inventura
komisionářská provize
poplatek za listing
platba šekem
upisování akcií
koupě na splátky
avalista
dávka nemocenského pojištění
dávka pojištění sociálního
kurzovní ztráta
dědický nárok
výpověď
kapitálový zisk
likvidační zisk
prioritní akcie s pevnou/fixní sazbou

приказ о назначении
приказ об уполномочении
продавец на аукционе
продавец с аукциона
продажа в рассрочку
продажа по безналичному расчёту
продажа с аукциона
промысел с концессией
процент по закладной
проценты за кредит
проценты на капитал
проценты по вкладам

Р

работа по заказу
разрешение на предпринимательство
рассмотрение вопроса о наследстве
расходы на инвестиции
расходы на объявления
расходы по заработной плате
расходы по инкассации
расходы по инкассо
расходы по эмиссии
расчёт в порядке инкассо
расчётная ведомость по зарплате
реестр по инкассо
решение по приёме

С

свидетельство о загрузке
свидетельство о сдаче товара
свидетельство об отправке
сделка без соперника
сделка с капиталом
соглашение об ассоциации
справка о судимости
срок на перевозку
ставка по депозитам
ставка по федеральным фондам
стоп по выходу из канала
страхование от аварий
счёт в кронах

jmenovací listina
zmocňovací dekret
dražebník
licitátor
prodej na splátky
bezhotovostní prodej
aukční prodej
koncesovaná živnost
hypotéční úrok
úroky z úvěru
úroky z kapitálu
úroky z vkladů

zakázková práce
živnostenské povolení
dědické řízení
investiční náklady
inzertní výlohy
mzdové náklady
inkasní náklady
inkasní výdaje
emisní náklady
inkasní placení
mzdová listina
inkasní rejstřík
kolaudační rozhodnutí

nákladní list
dodací list
odesílací list
arivální obchod
kapitálová operace
asociační dohoda
výpis z rejstříku trestů
přepravní lhůta
depozitní sazba
sazba federálních fondů
channel exit
havarijní pojištění
korunový účet

Т

таможенник по досмотру багажа
товарищество с ограниченной
ответственностью

celní dozorce
společnost s ručením omezeným

торги по корпоративным облигациям
торги по корпорационным ценным
бумагам и фьючерсам

aukce korporátních dluhopisů
aukce korporátních cenných
papírů a futures

У

уведомление о дебетовании
уведомление о кредитовании
указания по калькуляции
управление по делам предпринимательства

avízo vrubopisu
avízo dobropisu
kalkulační směrnice
živnostenský úřad

Ф

фактура к оплате
франко вдоль набережной

splatná faktura
franko nábreží

Ц

цена вне конкуренции
цена по клирингу
цена по себестоимости
ценные бумаги с нефиксированным доходом
ценные бумаги с фиксированным доходом

bezkonkurenční cena
clearingová cena
režijní cena
cenné papíry s pohyblivým příjmem
cenné papíry s fixním příjmem

Э

экзамен по переподготовке

rekvalifikační zkouška

DRUHÁ ČÁST GLOSÁŘE

A

авальный кредит	avalový úvěr
агент-оптовик	velkoobchodní agent
адресная книга	adresář
акт приёма-передачи	kolaudační protokol
акция трудового коллектива	zaměstnanecká akcie
аллонж векселя	alonž /přívěsek směnky
анализ затрат и результатов	analýza vstupů a výstupů
андеррайтер	upisovatel za provizi
анкетный лист	dotazník
аннуитет	roční renta
арбитражёр	arbitrážní makléř
арбитражист	arbitrážní makléř
арендная плата	nájemné
аукционный лот	aukční položka zboží
аукционный стринг	aukční partie zboží
аукционный торг	dražba

Б

баланс доходов и расходов	bilance příjmů a výdajů
банк данных	databanka
банк долгосрочных вложений	investiční banka
банк-гарант	garanční banka
банк-инкассатор	inkasní banka
банк-корреспондент	korespondenční banka
банковский баланс	bankovní bilance
банковское дело	bankovníctví
банк-реципиент	banka příjemce
банк-эмитент	emisní banka
безналичная форма акции	zaknihované akcie
безналичные деньги	bezhotovostní peníze
бескупонная облигация	obligace bez kupónu
беспроцентная отсрочка платежа	bezúročný odklad placení
бессрочная ценная бумага	časově neomezený cenný papír
бета-коэффициент	koeficient beta
бид	nabídka koupě
бизнес-идея	podnikatelský záměr

бизнес-план	podnikatelský plán
биржа отходов	odpadová burza
биржа судов	burza lodního prostoru
биржа труда	úřad práce
биржа ценных металлов	burza drahých kovů
биржевая сделка	burzovní operace
биржевик	burzovní spekulant
биржевой ажиотаж	burzovní ažiotáž
биржевой курс	burzovní kurz
биржевой маклер	burzovní makléř (dohodce)
биржевой скэлпер	burzovní drobný spekulant
бланк заказа	formulář objednávky
бланк-анкета	dotazník
бланк-заказ	objednací lístek
бланко-вексель	blankosměnka
блокированный срочный вклад	termínovaný vklad vázaný
блю-чипс	blue chips
бондовый груз	náklad v celním skladu
бракераж	kontrola jakosti
браковочный лист	hlášení o zmetcích
браковщик	kontrolor jakosti
брейк	rychlý nečekaný pokles na burze
брокер-дилер	makléř obchodník
брокеридж	makléřský poplatek
бумагодержатель	majitel cenných papírů
бухучёт	účetní evidence
бюджетный баланс	rozpočtová rozvaha
В	
валовой внутренний продукт	hrubý domácí produkt
валютная биржа	devizová burza
валютный своп	valutový swap
валютчик	valutový spekulant
ваучер	investiční kupón
векселедержатель	majitel směnky
вексельная метка	značka na směnce
вексельное поручительство	aval
вексельный бланк	směnečný blanket
визитная карточка	vizitka

внебиржевой межбанковский валютный рынок	mimoburzovní mezibankovní devizový trh
внешторгбанк	banka pro zahraniční obchod
внутренний аудит	vnitřní audit
возмещение убытков	odškodnění
вторичный рынок	sekundární trh
выходной день	den pracovního volna
Г	
гербовая марка	kolek
гербовый сбор	kolkovné
глобальные депозитарные расписки	globální depozitní certifikát
голландский аукцион	holandská dražba
голосующая акция	akcie s hlasovacím právem
госбюджет	státní rozpočet
Госкомстад	statistický úřad
гособлигации	státní dluhopisy
гоф-маклер	vrchní makléř
грузовладелец	majitel nákladu
грузоперемещение	manipulace s nákladem
Д	
дата подведения баланса	datum uzávěrky
дата-вексель	datová směnka
даун-тик	spodní bod
двойная вершина	dvojitý vrchol
дееспособность	způsobilost k právním úkonům
деквалификация	ztráta kvalifikace
дельта-нейтральная позиция	delta neutrální pozice
денежный капитал	peněžní kapitál
денежный рынок	peněžní trh
день выдачи счёт-фактуры	den fakturace
депозитарная расписка	depozitní stvrzenka
депозитный сертификат	depozitní certifikát
депонирование рублей	ukládání (deponování) rublů
длинная позиция	dlouhá pozice
доверенность	plná moc
договор комиссии	komisionářská smlouva
договор купли-продажи	kupní smlouva
долговая записка	dobropis
долговечность изделия	životnost výrobku

долговое обязательство	dluhopis
досрочная поставка	dodávka před termínem
досрочный платёж	platba před termínem
душевой доход	příjem na hlavu
душевой налог	daň z hlavy
Е	
единичные торги	dražba pro jednotlivce
Ж	
жирант	rubopisec směnky/žirant
З	
заготовительная калькуляция	kalkulace pořizovací ceny
задолженная капитальная сумма	dlužná jistina
займодержатель	majitel půjčky
закладная	zástavní list
закладной лист	zástavní list
заменитель	náhražkový materiál
зарплата	mzda
затраты-выпуск	input-output
зачёт встречной задолженности	kompensace pohledávek a dluhů
заявление о предоставлении концессии	žádost o koncesi
И	
именная акция	akcie na jméno
именная облигация	dluhopis na jméno
именная ценная бумага (ректабумага)	cenný papír na jméno (rektapapír)
именной бон	bon na jméno
именной индоссамент	indosament na jméno
именной чек	šek na jméno
импортный агент	importní agent
инвентарный учет	inventura
инвестбанк	banka investiční
инвестиционный консультант	investiční poradce
инвестиционный фонд закрытого типа	uzavřený investiční fond
инвестиционный фонд открытого типа	otevřený investiční fond
инвесткомпания	investiční společnost
инвестфонд	investiční fond
индекс NASDAQ	index NASDAQ
индекс Доу-Джонса	Dow Jones index
индекс хеджирования	index stelážního obchodu
инофонд	zahraniční fond

инсайдер	zasväcená osoba
инструменты рынка ценных бумаг	instrumenty trhu cenných papírů
ипотечные облигации	hypoteční zástavní list
К	
казначейский вексель	pokladniční poukázka
капиталовложения	investice
капитальная сумма	jistina
карта складирования	skladní list
карточка складского учёта	skladová karta
книга дебиторской задолженности	kniha pohledávek
книга инспекторских проверок	inspekční kniha
комагент	obchodní zástupce
комбанк	obchodní banka
комиссионное вознаграждение	komisionářská provize
командитное товарищество	komanditní společnost
коммерческий вексель	obchodní směnka
конверсионные долговые обязательства	konverzní dluhopis
контрольный пакет акций	kontrolní balík akcií
кооперативная ссудная касса	družstevní záložna
корсчёт	korrespondenční účet
котировочный список	kótovaný seznam
краткосрочные накопления	krátkodobé úspory
кредитное плечо	pákový efekt
кредитное сальдо	debetní zůstatek
кредитно-финансовый институт	úvěrová a finanční instituce
кредитный опцион	úvěrová opce
кросс-курс	křížový kurz
кумулятивная акция	kumulativní prioritní akcie
курсовой убыток	kurzovní ztráta
Л	
лизинговая плата	leasingový poplatek
ликвидная ценная бумага	likvidní cenné papíry
лицензированное агентство	agentura s licencí
logistics-менеджер	manažer pro odbyt
ломбардная квитанция	zástavní list
лотовые торги	lotové obchody
М	
магазин розничной торговли	maloobchod
маржа чистой прибыли	marže čistého zisku

марка акцизного сбора	dovozní kolek
маркет-мейкер	tvůrce trhu
международные стандарты финансовой отчётности (МСФО)	mezinárodní účetní standarty (IFRS)
мелкий предприниматель	živnostník
минидел	ministerstvo zahraničních věcí
Минфин	ministerstvo financí
Н	
наёмная плата	nájemné
накладная	nákladní list
накладные расходы	režijní náklady
наличная форма акции	listinné akcie
налично-денежный платёж	hotovostní platba
налоговая кредитовая запись	daňový dobropis
налоговый должник	daňový dlužník
нацвалюта	národní měna
недовес товара	manko na váze
недоимка налога	daňový nedoplatek
недоимщик	daňový dlužník
недостача запасов	manko v zásobách
недостача товаров	manko ve zboží
неплатежеспособность	platební nezpůsobilost
неправомерное уменьшение размера налога	zkrácení daně
неходовая акция	akcie s nízkou tržní cenou
нок-ин	aktivovaná opce
номенклатура	jmenovitý seznam
номинальный курс	nominální kurz
нормировочная карта	evidenční karta zařízení
нотис	burzovní oznámení
О	
обвал цен	prudký pokles cen
обложение имущества налогом	zdanění majetku
обращение капитала	oběh kapitálu
общее собрание акционеров	valná hromada akcionářů
общий инвестиционный траст-фонд	společný investiční trans fond
опцион колл	kupní opce
опцион пут	prodejní opce
ордерная ценная бумага	cenný papír na řad
ордерный индоссамент	indosament na doručitele

открытая валютная позиция	otevřená devizová pozice
отмена обусловленности	devinkulace
П	
паевой инвестиционный фонд (ПИФ)	podílový investiční fond
паритет покупательной способности	parita koupěschopnosti
первичное публичное размещение акций (IPO)	primární úpis akcií (IPO)
первичный рынок	primární trh
переводный вексель / тратта	cizí směnka (trata)
переучёт физического объёма	fyzická inventura
подведение баланса	uzávěrka
подгрузка	dodatečné naložení
подоходный налог физических лиц	daň z příjmů fyzických osob
портфель банка	bankovní portfolio
постоянное платёжное поручение	trvalý příkaz k úhradě
предпринимательское свидетельство	živnostenský list
предъявительна яакция	akcie na doručitele
прейскурант оптовых цен	velkoobchodní ceník
прейскурант розничных цен	maloobchodní ceník
привилегированные акции	prioritní akcie
привилегированные акции конвертируемые	prioritní akcie konvertibilní
привилегированные акции отзывные	prioritní vypověditelné akcie
приходорасходная книга	kniha příjmů a vydání
приходорасходный баланс	bilance příjmů a vydání
проба драгоценных металлов	aloi
производственные фонды	výrobní fondy
проспект эмиссии	prospekt emise
протокол испытания	zkušební protokol
процентный доход	důchod z úroků
Р	
рассрочка платежей	placení na splátky
расчёт	platební styk
реальный капитал	reálný kapitál
регрессат	regresní dlužník
реестр видов предпринимательской деятельности	živnostenský rejstřík
результативный баланс	výsledková bilance
рекламный агент	propagační agent
ремитент	majitel směnky

риэлтер	obchodník s realitami
роуд-шоу	road show
руководящий состав	management
рынок долгосрочных банковских кредитов	trh dlouhodobých bankovních úvěrů
рынок земли и природных ресурсов	trh s pozemky a přírodními zdroji
рынок капитала	kapitálový trh
рынок реальных активов	trh reálných aktiv
рынок сбыта	odbytiště
рынок среднесрочных банковских кредитов	trh střednědobých bankovních úvěrů
рынок ссудных капиталов	trh pohledávek
рынок ценных бумаг	trh cenných papírů
С	
сбербанк	spořitelna
сберкасса	spořitelna
свободная экономическая зона	zóna volného obchodu
свободно конвертируемая валюта	volně směnitelná měna
своп-курс	swapový kurz
себестоимость	vlastní náklady
складской сертификат	skladní list
служебный адрес	adresa do zaměstnání
спот-поставка	dodávka za hotové
срок кредита	lhůta poskytnutí úvěru
срок оплаты фактуры	splatnost faktury
срок погашения	datum splatnosti
срок предварения	výpovědní lhůta
срок предъявления претензии	reklamační lhůta
срок службы изделия	životnost výrobku
срочные инструменты	termínované instrumenty
ссудный капитал	půjčkový kapitál
стокброкер	burzovní makléř
стоп-поручение	stop příkaz
стоп-цена	stop cena
страховая премия	pojistné
страховое общество (компания, агентство)	pojišťovna
судопроизводство	soudní řízení
суточные деньги	diety
счёт движения капитала	kapitálový účet
счёт депо	depozitní účet

Т

табельный учёт
табельщик
текущая рыночная цена
теория длинных волн
товарная биржа
товарная накладная
товарный капитал
товарный фьючерс
торговая розничная сеть
торговая сессия
торговый агент
торговый аукцион
торгуемая долговая расписка
трудоспособность

У

уставный капитал
учётно-финансовый журнал

Ф

фактор-банк
facility-менеджер
физлицо
финансовый брокер
финансовый вексель
финансовый рынок
фонд заработной платы
фонд материального поощрения
фонд покрытия риска
фондовая биржа
фондовые активы
фондовый индекс
фондовый рынок
форвардный рынок
фри-флоут
фьючерсный контракт

Х

хедж-фонд

Ц

ценообразование

evidence docházky do práce
kontrolor docházky do práce
běžná tržní cena
teorie dlouhých vln
zbožová burza
dodací list na zboží
zbožní kapitál
komoditní futures
maloobchodní síť
obchodní období
obchodní zástupce
obchodní aukce
obchodovatelný dluhopis
způsobilost k práci

základní kapitál
evidenční deník

faktoringová banka
manažer pro údržbu
fyzická osoba
finanční makléř
finanční směnka
finanční trh
mzdový fond
pobídkový fond
rizikový fond
burza cenných papírů
aktiva ve formě cenných papírů
index cenných papírů
trh cenných papírů
forwardový trh
free float
termínovaný kontrakt

hedge fond

tvorba cen

Центробанк	centrální banka
Ч	
чековый фонд	šekový fond
чекодатель	výstavce šeku
чистый располагаемый доход	čistý disponibilní důchod
Э	
экономический таможенный режим	celní režim s ekonomickým účinkem
экспортно-импортный банк	banka pro zahraniční obchod
экспортный агент	vývozní zástupce
эмиссионное ажио	emisní ážio
эмиссионный банк	emisní banka
эмиссионный курс	emisní kurz

8. BIBLIOGRAFIE

1. A Bezděk J. : Ruština v teorii a v praxi. Č.3. SPN, Praha,1988.
2. B Bezděk J.: Некоторые общие предпосылки изучения терминологической лексики, Ruština v teorii a praxi 3, 1988.
3. Bezděk J., Forman M., Leontin V., Kopeckij L., Kout J.: Posobije po leksikologii ruskogo jazyka. Státní pedagogické nakladatelství, Praha. 1967.
4. Csirikovová M. a kol.: Odborný slovník česko-ruský z oblasti ekonomické, politické a právní. Linde, Praha, 2009.
5. Csirikovová M. a kol.: Odborný slovník ruslo-český z oblasti ekonomické, politické a právní. Linde, Praha, 2009.
6. Čechová M. a kol.: Stylistika současné češtiny. ISV, Praha, 1997.
7. Čermák F., Blatná R.: Manuál lexikografie, H&H, Praha, 1995.
8. Čermák F.: Syntagmatika slovníku: typy lexikálních kombinací, In: Čeština - univerzália a specifika 3, eds. Z. Hladká, P. Karlík, Brno 2001, 223-232.
9. Daniela Majchráková D.: Vyčleňovanie lexikalizovaných spojení pomocou štatistických nástrojov, diplomová práce, Bratislava, 2005.
10. Dokulil M.: Tvoření slov v češtině 1. Academia, Praha, 1962.
11. Dvořáček P.: Česko-ruský odborný slovník. LINDE, Praha, 1995.
12. Hauser P.: Nauka o slovní zásobě. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1980.
13. Holubová V.: K pojetí determinologizace. In: Termina 1996, Galén, Praha 2001.
14. Hrdlička M.: K překladu odborného textu. In: Termina 1996, Galén, Praha 2001.
15. Hrdlička M.: Odborný text a překlad. In: Ruština v teorii a praxi 2, 1989.
16. Hums L.: Transformace českého hospodářství v zrcadle lexikálních neologismů: Důsledky principu „pokusů a omylů“. In: Termina 1996, Galén, Praha 2001.
17. Jarošová A.: Viacslovný termín a lexikalizované spojenie. VEDA, Bratislava, 2000.
18. Kačala J.:K statutu lexikalizovaných spojení. Slovenská reč. Číslo 4 Ročník 62 , Slovac academic press spol. s r.o., Bratislava, 1997.
19. Karlík P.: Encyklopedický slovník češtiny. Nakladatelství LN, Praha, 2002.
20. Klimeš L.: Časová a lexikální nasycenost slangu. In: Naše řeč 72, 1989.
21. Klimeš L.: Slovník cizích slov. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1983.
22. Kozáková V.: Nová ruská terminologie v oblasti managementu a cizí vlivy na její tvorbu. Olomouc, 2001.
23. Krčmová M.: Fonetika. FFMU, Brno, 2007.
24. Kučerová E.: Menné slovné spojenie jako exemplifikačný kontext, In: Slavica Slovaca 1, Bratislava, 1971.
25. Martincová O.: Nová slova v češtině. Academia, Praha, 2001.
26. Mitter P.: Kompozice v kontextu současné češtiny, Univerzita J.E.Purkyně, Ústí nad Labem, 2006.
27. Polanský M.: Ruština v teorii a praxi. Č. 1.,1978.

28. Poštolková B.: Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny . Academia, Praha, 1984
29. Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A.: O české terminologii. Academia, Praha 1983.
30. Rudincová B.: Typy pojmenování v současné ruštině. Ostravská univerzita, Ostrava 2001.
31. Sádliková M a kol. : Velký česko-ruský slovník. LEDA, Voznice, 2005.
32. Straková, V.: Referujeme rusky. Academia, Praha 1989.
33. Šrajerová D.: Automatické vyhledávání termínů a jeho dopad na definici termínu, In: Časopis pro moderní filologii, AV ČR, Praha, 2009.
34. Vavrečka M., Rudincová B., Hrdličk. M.: Česko-ruský slovník pro hospodářskou sféru. Centr Evropy s.r.o., Praha, 1999.
35. Vavrečka M., Rudincová B., Hrdličk. M.: Rusko-český slovník pro hospodářskou sféru. Centr Evropy s.r.o., Praha, 1999.
36. Vencovcká M. a kol.: Rusko-český slovník. LEDA, Voznice, 2002.
37. Žaža S.: Ruština a čeština v porovnávacím pohledu. Masarykova Univerzita, Brno, 1999.
38. Žváček D.: Úvod do teorie překladu (pro rusisty). Univerzita palackého, Olomouc, 1994.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Валгина Н.: *Активные процессы в современном русском языке*. Логос, Москва, 2003.
2. Копецкий Л.: *Морфология современного русского литературного языка*. SPN, Прага 1976.
3. Рихтер Г.: *Лекции по введению в языкознание*. Донецкий государственный педагогический институт, Донецк, 1962.
4. Розентал Э., Голуб Б., Зеленкова Б.: *Современный русский язык*. Айрис-Пресс, Москва, 2002.
5. Середа Е.: *На снежной горке... Повторение пройденного в разделе „Словообразование“*, In: *Учительская газета*, но. 43, Москва, 2002. (www.ug.ru/02.43/t13.htm)

Excerptní zdroje:

1. *Газета Информ Прага, 2009 – 2010, Прага*
2. <http://kredithelper.ru/rynok-cenyh-bumag19.html>
3. <http://ruskiyyazik.ru/740/>
4. http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/Investicni_prirucka.pdf
5. <http://www.grammar.ru/RUS/?id=6.42>
6. http://www.literarky.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1429:stimuly-a-dvoji-metr&Itemid=184
7. <http://www.penize.cz/?Page=\Lexikon\Slovník&dictionarySearch=D>
8. <http://www.vedomosti.ru/glossary/Акция-двойник>
9. <http://www.zerich.ru/uc/razdel/620.html>
10. isap.vlada.cz
11. www.businessinfo.cz

9. PŘÍLOHY

Pro odborné názvy, které nemají dostupný ekvivalent v ruském či českém jazyce a pro terminologická pojmenování, která považujeme za úzce specifická, byl vytvořen níže uvedený český a ruský výkladový slovník.

9.1 ČESKÝ VÝKLADOVÝ SLOVNÍK

Akreditiv s červenou doložkou

Akreditiv s červenou doložkou umožňuje beneficentovi získat část akreditivní částky jako akontaci před odesláním zboží. Používá se vzácně.

Blankosměnka (tedy tzv. směnka neúplná)

Je to směnka, která v okamžiku své emise záměrně a dočasně postrádá minimálně jednu svoji podstatnou náležitost, případně směnečnou doložku. Jedná se tak o směnku (ať již vlastní nebo cizí) s neúplným obsahem, která je emitována s vědomím, že ji její držitel na základě dohody o vyplňovacím právu následně doplní na směnku úplnou.

Blue chips

Termín pro spolehlivé akcie.

Býčí strategie

Spekulace na vzrůst ceny/hodnoty daného instrumentu.

Čistá úroková marže

Poměr čistých úrokových výnosů a průměrných úročených aktiv.

Delisting

Právní úprava vyřazení účastnických cenných papírů z obchodování na regulovaném trhu.

Dlouhá pozice

Investor očekává vzestup kurzu akcie. To znamená, že akcii koupí a plánuje ji v budoucnosti prodat za vyšší cenu. Rozdíl prodejní a nákupní ceny je jeho zisk.

Emisní ažio

Je rozdíl mezi akcií v nominální hodnotě a akcií v emisní hodnotě.

Finanční páka

Udává v jaké míře se využívá pákový efekt financování dluhovým kapitálem. Finanční páka=celková aktiva/vlastní jmění.

Free float

Část základního kapitálu, která je veřejně obchodovatelná, ale kterou nevlastní strategičtí investoři.

Futurem

Standardizovaný termínový kontrakt, který má řadu vlastností shodných s forwardom.

Hlava a ramena

Grafický indikátor technické analýzy.

Hedge fond

Je speciální fond, který téměř nepodléhá regulaci. Je vysoce rizikovou investicí, která může přinést vysoký výnos, ale také vysokou ztrátu. Snaží se o absolutní výnos nezávislý na obecném ekonomickém vývoji a vývoji kapitálových trhů. Poplatky za správu hedge fondu jsou však vyšší než u klasického fondu a také transparentnost je nižší.

Hypoteční zástavní listy

Jsou to dluhopisy, jejichž jmenovitá hodnota a kuponový výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů zajištěných zástavním právem k nemovitostem.

Kupní opce

Cenný papír, který představuje právo koupit podkladové aktivum k určitému datu. Opačná strana má povinnost uskutečnit obchod, jestliže si to bude držitel opce přát.

Listing

- 1) Uvádění cenných papírů na burzovním trhu
- 2) profesionalismus – zařazení zboží do prodeje, zpravidla za poplatek

Lot

Standardní minimální množství akcií obchodovaných v systému SPAD.

Portfolio

V investiční bankovní terminologii soubor různých cenných papírů ve vlastnictví fyzické nebo právnické osoby zvolený tak, aby se snížilo riziko jeho rozložením do více titulů.

Prospekt emise

Zákonem stanovený přehled údajů o společnosti, která chce vydat veřejně obchodovatelné cenné papíry.

Road Show

Je termín, který se používá pro 1- až 2-týdenní setkávání managementu společnosti, jejíž akcie jsou nabízeny, s potenciálními investory.

Termínovaný vklad vázaný

Jde o termínovaný vklad navázaný na běžný účet, tzn. je nutné mít založen běžný účet u dané banky.

Tvůrce trhu

Obchodník s cennými papíry, který je povinen stanovovat nákupní a prodejní cenu cenného papíru v rámci obchodování.

Zaknihovaný cenný papír

Cenný papír má dematerializovanou podobu, je veden v elektronické podobě např. v registru Střediska cenných papírů.

9.2 RUSKÝ VÝKLADOVÝ SLOVNÍK

Акции в условной консигнации

Англо-американское выражение для обозначения акций, уже котируемых на бирже, хотя их «физический» выпуск еще не состоялся.

Акция-двойник

Акция двух юридически независимых акционерных обществ, чьи владельцы тем не менее должны быть одни и те же лица. Собрания акционеров обоих обществ должны проводиться одновременно

Банк-дилер

Коммерческий банк, выступающий в качестве продавца государственных ценных бумаг на фондовом рынке.

Dealer bank

A commercial bank which buys and sells government and agency securities.

Бесса (фр. baisse)

Понижение курса биржевых бумаг.

Биддинг-синдикат

Два или несколько согласованно работающих андеррайтеров.

Бланк-ваучер

Бланк с данными о совершенной операции; прикрепляется к счету поставщика.

Блокейдж

Скидка с продажной цены ценной бумаги, при низком спросе на нее и при покупке крупного пакета.

Дата-вексель

Вексель, срок платежа по которому устанавливается не на какой-то определенный день, а через конкретный указанный промежуток времени (несколько дней, недель или месяцев) со дня его выдачи.

Джиринг (англ. capital gearing)

Соотношение между собственным и заемным капиталом, в случае использования заемного капитала для увеличения прибыли. Характеризует степень финансовой устойчивости компании: чем ниже джиринг, тем стабильнее работает компания.

Capital Gearing

The degree to which a company acquires assets or to which it funds its ongoing operations with long- or short-term debt. Capital gearing will differ between companies and industries, and will often change over time.

Дебит-спрэд

Вертикальный спрэд с опционами на покупку, при которых продажа опциона на покупку происходит по одной, более высокой базисной цене, а покупка опциона на покупку - по другой, более низкой базисной цене.

Debit spread

Spreads that are created when the premiums bought and sold results in a loss for the options trader is a debit spread. This would mean the investor needs the contracts to perform well to make the debit up. Debit spreads can be bullish or bearish.

Депозитный сертификат до востребования

Сертификат, по которому деньги могут быть изъяты из банка в любое время.

Инсайдер

Особо доверенное лицо фирмы, через которое возможно получить конфиденциальную информацию.

Insider

An **insider** is a member of any group of people of limited number and generally restricted access. The term is used in the context of secret, privileged, hidden or otherwise esoteric information or knowledge.

Онкольный рынок

Это рынок, который основан на купле-продаже фондовых ценностей по единой цене, которая уравнивает спрос и предложение за определенный промежуток времени.

Call Market Mean

A type of market in which each transaction takes place at predetermined intervals and where all of the bid and ask orders are aggregated and transacted at once. The exchange determines the market clearing price based on the number of bid and ask orders. A call market is contrasted to an auction market, where orders are filled as soon as a buyer/seller is found for any given order at an agreed upon price.

Позишн-трейдер, Фло-трейдер

Тип биржевого спекулянта, который вкладывает деньги в спекулятивные операции на сравнительно длинный (в отличие от скальпера или джоббера) период (несколько дней, недель или даже месяцев), способствуя переливу капиталов с одного рынка на другой и в значительной мере определяя уровень спекулятивной активности на товарных биржах.

Positron trader

Commodities trader who, unlike most traders, takes along-term, buy and hold approach. In commodities trading, "long-term" refers to holding until the delivery date is close, usually 5-7 months.

Рэндж-форвард

Гибрид форвардной и опционной валютных сделок; при котором клиенту гарантируются пределы колебания курса, внутри которых он может немного выиграть или проиграть, но в целом риск ограничен, и не требуется выплачивать премию.

Range forward

Forward exchange contract combining the purchase of a specific amount of currency with an option contract on currency futures.

Специальные права заимствования (спецвалюта МВФ, SDR)

Они не являются денежными средствами и используются в качестве резервного актива, а также для расчетов внутри МВФ. Использование СПЗ аналогично получению кредита, за них платятся проценты. В случае необходимости эти СПЗ могут быть обменены на иностранную валюту.

The SDR is an international reserve asset, created by the IMF in 1969 to supplement its member countries' official reserves.

Спрэдер

Игрок на бирже, покупающий и одновременно продающий фьючерсные контракты с разными периодами времени.

Том-некст

Комбинированная биржевая сделка, фактически начинающаяся завтра, а заканчивающаяся послезавтра, например, одновременная покупка валюты с поставкой на следующий рабочий день и продажей на второй рабочий день

Tomorrow Next =Tom Next

In currency transactions, the purchase and sale of a currency made to avoid taking actual delivery of the currency. The current position is closed out at the daily close rate and re-entered at the new opening rate the next trading day.